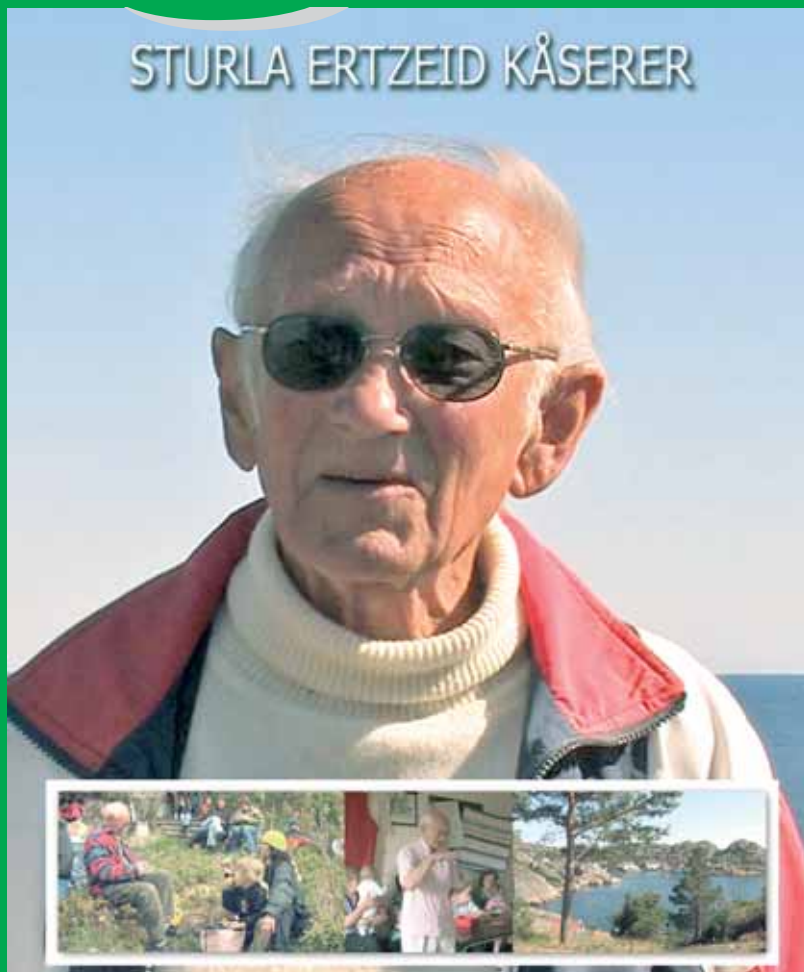

Nr. 1 - 2008 - 32. årgang

eggde

STURLA ERTZEID KÅSERER

**Sturla
Ertzeid
på DVD**

Agder Historielag

Lokalhistorie siden 1914

Opplag: 1100

Besøksadresse:

Gyldenløves gate 11, 3. høgda
Kristiansand

Postadresse:

Postboks 136
4662 Kristiansand

Telefon: 97 06 44 85

E-post:

kontakt@agderhistorielag.no

Heimeside:

agderhistorielag.no

Ansvarleg redaktør:

Borghild Løver
Tlf: 97 06 44 85

Artikkelforfattarar:

Beint Foss
Hallvard O. Tveit
Bjørn Slettan
Magnhild Rygg
Per Gundersen
Ragnhild Skarsten Larsen
Rune Holbek
Jorunn Kløvfjell
Arve Aarrestad
Olaf Moen
Liv Grini Egenes
Borghild Løver

**Grafisk tilrettelegging
og produksjon:**

GRAFISK PARTNER

Henrik Wergelands gt. 50B
Pb. 384, 4664 Kristiansand
Tlf. 38 02 19 12
Fax 38 02 16 12
E-brev: post@gpartner.no

Framsidedilete:

Sturla Ertzeid på DVD.

Lederen har ordet

Bentsens Hus

Bentsens Hus er et gammelt, ærverdig hus som i seg selv er et historielag verdig. Men det som gjør det virkelig unikt er at også uthuset, med stall, vedskjul og utedo etc. i bakgården er bevart. Noe tilsvarende finnes neppe tilbake noe annet sted i Kvadraturen i Kristiansand.

Så er det da også uthuset som krever mest tid og ressurser å få satt i stand. Selve huset har per i dag to viktige ansiktsløftninger på programmet: Maling av huset utvendig og bygging av et rullestoiltolett der bislaget i bakgården står nå. Taket blei heldigvis tetta i fjor.

Vi ønsker imidlertid at alt arbeid fra Kristiansand kommunes side skal være ferdig før vi flytter inn. Og fra kommunens kulturkontor, som vi har et greit og tillitsfullt samarbeid med, blir det sagt at dette lar seg gjøre straks etter sommeren. Men vi må også ha en forsiktig oppussing innendørs før huset kan tas i bruk. Det skal bli fint å få et fast tilholdssted; selv om vi er godt tatt imot på mållaget, vil det utvilsomt styrke vår identitet og lagsfølelse å få kontor plass på et sted som i seg selv er historie. Så dette ser vi fram til med store forventninger!

Medlemsverving

Verveaksjonen vår fortsatte i hele fjor. Og vi sier oss fornøyd når vi har klart å fylle opp etter en svært grundig sanering av medlemsregisteret i høst. Nå er vi kanskje i en speielt sårbar situasjon i forhold til mange andre organisasjoner, ettersom vi har en medlemsmasse med høy gjennomsnittsalder.

Vi har heller ingen barne- eller ungdomsmedlemmer å forynge medlemsmassen med, slik mange andre organisasjoner har. Slik er realiteten. Derfor bør vi

FORTS. NESTE SIDE

nok alltid ha fokus på medlemsverving. Og vi må heller aldri glemme at enhver demokratisk organisasjon bare er det medlemsmassen gjør den til - verken mer eller mindre.

Årsmøtet

Årsmøtet er åpent for alle - og vi ønsker at flest mulig finner veien til «Majorstuen» på Evjemoen lørdag 12. april. Vi har vel ingen kontroversielle saker dette året, men har hatt

en gjennomgang av vedtektene for å få på plass flere detaljer - og disse skal naturligvis opp som årsmøtesak. Så har vi også fått en spennende foredragsholder i Nils Voje Johansen, som skal snakke om interessante, lokalhistorie emner fra Arendalsområdet. God mat, trivelig samvær, historisk foredrag - det er mange gode grunner for å legge veien om Evje den lørdagen. Velkommen skal du være!

Beint Foss

Skrivaren har ordet

Gode historievener!

Stoff til EGDE

Tusen takk for at de sender inn årsskrift til EGDE, det set me utruleg pris på! Det er moro å omtale dei ulike hefta og gje medlemmene eit innsyn i den variasjonen og mangfaldet som finst rundt om. Det er mange fleire historielag som har sendt oss årsskrift eller hefte dei har gjeve ut denne gongen – så mange at me må vente med nokre omtaler til hausten. Og her vil eg rette ei stor takk til bokmeldarane våre: Dei gjer ein sær s viktig jobb for oss som me set stor pris på. Og til alle som les EGDE og er nysgjerrige på både eige og andres sogestoff; nøl ikkje med å sende inn stoff. Særleg viktig tykkjer me det er med jubiléumstilskipingar.

Sturla Ertzeid

No har historielaget eit nytt prosjekt ferdig; nemleg ein rykande fersk dvd av Sturla Ertzeid sin store forteljarkunst. Denne kan me verkeleg oppmode dykk om å sjå – og det er ikkje eit så reint lite stolt historielag som presenterer denne for dykk. Dvd'en vil garantert vere tilgjengeleg under årsmøtet til historielaget og ved andre markeringar og tilskipingar det er naturleg at Agder Historielag deltek på. Sjølv sagt kan du òg tinge denne direkte hjå meg.

Årsmøtetid

Årsmøtet til Agder Historielag står for døra, og her er det berre å møte fram! Agder Historielag kjem til å ha alle agdersogene,

nokre årsskrift og dvd'en til Sturla Ertzeid med seg. Samstundes er det hyggeleg om dei ulike historielaga tek med seg SINE hefte – slik at ein får ei skikkeleg historisk samling av ymse materiell, til stor interesse for årsmøtedeltakarane. I år skal vedtektene opp til handsaming. Dei nye vedtektene stod prenta i EGDE som kom ut hausten 2007, så årsmøtedeltakarane skal ha fått god tid til å førebu seg på saka. Dei gamle vedtektene stod i EGDE våren 2007.

Som alltid er telefonnr. mitt 97 06 44 85 til meg og Agder Historielag om det er noko du lurar på eller vil tinge.

Sjåast!

Borghild Løver

Sturla Ertzeid på DVD

Som nevnt i forrige nummer av EGDE har Agder Historielag tatt initiativ til å lage en DVD med Sturla Ertzeid. Dette arbeidet har pågått i store deler av 2007, og 1. mars i år var DVD'en klar for lansering.

Sturla er en skattet kåsør i vår landsdel og har en stor tilhørerskare. Få har som ham evnen til å formidle historie til sine tilhørere, det være seg barn eller voksne. Ikke bare er han en eminent forteller, men som Agder Historielag's leder – Beint Foss – så treffende har formulert det: Han er en STEMNINGS-FORMIDLER.

Da forslaget om prosjektet kom opp i styret, var det stor enighet om at dette var en sak Agder Historielag kunne tenke seg å gjøre noe med. Styret så viktigheten av å ta vare på kunnskapen om vår nære fortid og hvordan generasjonene før oss levde. Vi ønsket at iallfall en del av det stoffet som Sturla sitter inne med skulle bli bevart, denne gangen gjennom en DVD-produksjon som blir en ny måte å formidle historiene på i forhold til det skrevne ord.

Som det positive mennesket Sturla er, var det ikke nei i hans munn da han fikk henvendelsen! Det sammen gjaldt filmskaperen Lars Emanuel Egeland fra Kvinesdal da han fikk spørsmålet om å påta seg oppdraget. Sammen

har disse 2 – med medhjelpere – lagt ned en iherdig innsats og utallige arbeidstimer for å få til det ferdige produkt, som Agder Historielag er stolt av å kunne presentere. Opptak er blitt gjort i Ny-Hellesund og på gården Ertzeid og inneholder blant mye annet Sturla's kåserier på fjorårets basarer på skolehusene i Ny-Hellesund og på Opsal.

Dette prosjektet har vært mulig å realisere ved villig økonomisk bidrag fra Vest-Agder fylkeskommune - kultur. Uten denne støtten hadde vi neppe hatt mulighet til å påta oss oppgaven.

DVD'en har fått tittelen «Sturla kåserer» og vil være i salg gjennom Agder Historielag.

Prisen er kr 150,-.

Ragnhild Skarsten Larsen

Tema- møte til hausten

Styret i Agder Historielag vurderer å skipe til eit årleg temamøte om hausten i samarbeid med eitt eller fleire lokallag. Tanken er at tema og stad skal variere, og at samarbeidet omfattar både temaval og økonomi. Kva som er temaet og korleis det skal gjerast – er i stor grad opp til lokallaget. Har DITT LOKALLAG interesse av å vere med på dette? Ta kontakt med leiar Beint Foss på tlf. 90 85 02 74 eller skrivar Borghild Løver på tlf. 97 06 44 85.

Registrering av kirkesølv i Vest-Agder

Bakgrunn for prosjektet

Kirkesølv har spilt en grunnleggende rolle i kirkelige ritualer og i kirkens formidling gjennom mer enn tusen år.

I Norge er få gjenstander fra før-reformatorisk tid bevart. Det som finnes er vesentlig plassert i kirkene, der det sammen med nyere kirkesølv fra ulike århundrer utsettes for daglig slitasje. Bevisstheten i den enkelte menighet kan være tilfeldig med hensyn til oppbevaring og bruk, og formidlingen av dette viktige kulturhistoriske materialet er begrenset.

For å frambringe dokumentasjon om og legge til rette for bevaring og formidling av kirkesølv, er det behov for en grundig gjennomgang og registrering av dette gjenstandsmaterialet. Vest-Agder fylkeskommune ved ABM-seksjonen i samarbeid med initiativtakerne gullsmed Erik Peersen og konsulent Gunnvor Birkeland Peersen satte derfor i gang et forsøksprosjekt med registrering av sølv-gjenstander i kirkene i Flekkefjord. Forsøksprosjektet ble gjennomført i 2003. Det ble også etablert et samarbeid med Norsk Gullsmedlag i forbindelse med bruk og vern av sølv i historisk kontekst. På bakgrunn av erfaringene fra registreringen i Flekkefjord har arbeidet blitt videreført i Kvinesdal kommune, Sirdal kommune, Lyngdal kommune og Hægebostad kommune. Prosjektet har ikke kunnet realiseres uten finansiell bistand og velvilje fra kommunene og kirkevergene. Prosjektet er foreløpig avsluttet på grunn av manglende bevilgninger fra sentrale aktører.

Mål

Prosjektet har hatt som utgangspunkt å registrere kirkesølv i alle 60 kirker i de 15 kommunene i Vest-Agder ut fra følgende forhold:

Bakke krk. alterkalk 1650–1725.

- Kulturhistorisk dokumentasjon.
- Sikring og bevaring av viktig kulturhistorisk materiale for regionen.
- Tilstandsvurdering av materialet med forslag til vern og vedlikehold.
- Gi råd og veiledning om sikker oppbevaring og bevisstgjøring av den kulturhistoriske verdien av dette materialet.
- Oppfølging og tilbakemelding til den enkelte menighet.
- Diskutere muligheter for formidling av det kulturhistoriske materialet i lokalsamfunnet.

Metode

Følgende gjenstandstyper finnes som kirkesølv:

- Altersølv: kalk, disk, vinkanne og oblateske.
- Soknebudsett, dåpskanner, dåpsfat og alterstaker.

Registreringen av materialet er gjort ut fra følgende hovedpunkter:

1. Fotografering av gjenstanden
2. Gehalt/ sølvtest

Kvinesdal kirk oblateske 1600.

3. Stempelavtrykk og datering
4. Teknikk
5. Vurdering av tilstand
6. Mål og vekt
7. Opplysninger om produsent og produksjonssted der dette er mulig

Muligheter for formidling

Kirkesølv et er en viktig del av kulturarven. Muligheter for å formidle dette materialet bør derfor vurderes. Siden det dreier seg om verdifulle gjenstander, som både krever riktig vedlikehold og sikring, kan det være naturlig å søke etter andre formidlingsformer enn de rent fysiske. Vest-Agder fylkeskommune arbeider for tida både med å utvikle det regionale Kulturnett Vest-Agder og nettutstillinger som formidlingsmedia. Her kan det også ligge muligheter for formidling av kirkesølv. Andre digitale kanaler kan også være aktuelle.

a) Historikk

Middelalderens kirkesølv forsvinner

I år 1300 fantes det trolig bortimot et par tusen kirker i Norge. Fem av dem var katedralkirker. I tillegg til disse var de kongelige kapellene og klosterkirkenene særlig rikt utstyrt. Hvor tok disse store mengdene gull og sølv veien? Og hva er grunnen til at så mye har forsvunnet?

Grunnene er mange. Slitasje gjennom bruk er en av dem. Skatt og tiende skulle jevnlig betales i smidd sølv og dermed inngå i kongens mynt. Også skiftende smaks- og stilretninger påvirket utviklingen. Helt fram til i dag har mengder av umoderne saker gått i smeltedigelen for å erstattes av nye ting som tilfredstilte tidens

FORTS. NESTE SIDE

motekrav. Heller ikke kirkesølvet unngikk modernisering, selv om det var mindre utbredt i middelalderen. Når et nytt oppdrag skulle utføres av den valgte gullsmed, var det vanlig at kunden selv brakte til veie selve råmaterialet. Ofte var dette et eldre arbeid som av ymse grunner ikke lenger var i bruk. Av mer akutt karakter var ødeleggelse som skyldtes branner. Brant gjorde det ofte i middelalderen. Åpen ild var eneste lys og varmekilde. Spesielt utsatt var byene, for her var bebyggelsen tett og ødeleggelsene ble derfor desto mer omfattende. Mye gull og sølv forsvant nok også i kriger og plyndring, men den absolutt største og viktigste årsaken var innføringen av protestantismen ved reformasjonen i 1537. Avskaffelsen av helgendyrkelsen og endringen av de rituelle handlingene, da spesielt nattverdshandlingen, overflødigjorde mye av kirkesølvet.

Tidligere hadde hver enkelt kirke mange altere som hver var viet en bestemt helgen.

Hvert alter hadde derfor sitt eget nattverdsett. Med et slag var det kun bruk for en kalk, en disk, en oblateske, en vinkanne og kanskje et sett lysestaker. Reformasjonskongene benyttet anledningen til å fylle skattkammerne med kirkesølv. Stavanger stifts og domkapitels jordebok, «Grågås» (ca. 1620), er en av de eldste historiske kilder for Agder, Rogaland, Valdres og Hallingdal. Formålet med jordebøkene var for kirken av økonomisk karakter. De inneholdt opplysninger om den såkalte «rente og inntekt» som tilfalt kirken og de geistlige, men også en fortegnelse over den enkelte kirke og prestegårds inventar og inntekt. «Grågås» gir en grei oversikt over hva kirken i Stavanger stift og domkapitel satt igjen med etter reformasjonen.

Gullsmedens oppdragsgivere

Norge har en lang unionshistorie – under fremmed kongemakt. Landet har heller ikke hatt adel av økonomisk betydning, og befolkningen var stort sett fattig. Fram til refor-

Dåpsfat Hidra 1550.

Soknebudsett Flekkefjord.

masjonen i 1537 var derfor leveranse av kirkesølv til den katolske kirken viktig. Kirken var lenge den eneste offentlige oppdragsgiveren for gullsmedene, noe som bidrar til å gjøre kirkesølv til en viktig del av den felles kulturarven.

Den mektige katolske kirken satte gullsmedene i arbeid til framstilling av kirkens hellige kar. Spesielt gjaldt dette gjenstander som ble brukt i forbindelse med nattverden. Under den hellige handlingen da brød og vin ble forvandlet til Kristi blod og legeme, var kun edle metaller som gull og sølv egnet til forvaring. Den katolske kirken hadde dertil mange altere, som skulle ha hvert sitt nattverdsett bestående av kalk, disk, monstranser og ciborier. Kirken sysselsatte derfor gjerne gullsmeder og knyttet dem ofte til kirken. Borgerskapets framvekst ga grunnlag for ny vekst for faget gjennom profane bestillingsverk.

Gullsmed – et internasjonalt yrke

I en opptelling i 1661 har Lister len 141 strandsittere, men ingen håndverkere er nevnt. Grunnen til dette var nok at strandsitterne stod under landsjurisdiksjonen, mens borgerne sorterte under kjøpstaden Kristiansand. Man måtte inneha borgerbrev for å kunne drive med handel og håndverk. Derfor ble disse gruppene, inkludert gullsmedene, samlet i byene. Kravet ble innskjerpet i 1745. Fra nå av måtte ingen drive som gullsmed uten å ha bopel i en by. De måtte dessuten ha gått sin læretid og være innskrevet i lauget (Gullsmedforordningen 1608).

Etter endt læretid måtte svennene reise ut for å lære. Enhver svenn måtte være tegnekundig, for i de årene han streifet rundt var det å kopiere mønstertegninger, arbeider og forelegg svært viktig. På grunn av den norske laugsordningen, kunne svennen kun reise til

FORTS. NESTE SIDE

land med tilsvarende ordninger som her. Vandringer gikk derfor til Danmark, Tyskland, Sveits, Ungarn og Baltikum. På grunn av Agders geografiske beliggenhet, er det naturlig å tenke seg at den korte avstanden til Danmark og videre til Tyskland førte til at mange valgte denne ruten. I Gullsmedhåndværk i Sønderjylland og Slesvig-Holsten skriver Sigurd Schoubye; «Ifølge sin natur er gullsmedhåndværket det mest internasjonale av alle håndværk. Dets råværk er ikke hjemlig, og som stoffet sådan formerne. Det germanske folks møde med den romerske kultur er grunnlaget for al senere nordeuropæisk gullsmedkunst.»

Alt svennen så og lærte brakte han med seg hjem. Dette hadde betydning for form og stil i senere oppdrag han påtok seg. Agder hadde dessuten mange forbindelser med utlandet. Dette påvirket også oppdragsgivernes smak, spesielt i forhold til den verdslige kunsten. Kirkesølvet preges i større grad av konservatisme. Både kunstnerisk form og dekorog håndverksmessig utførelse var enkel. Grunnene kan ha vært mange, men ofte var den økonomiske situasjonen for de små menighetene dårlig. En annen årsak kan være at kirken hadde tradisjonelle krav til form og uttrykksform. Dette kan muligens ha begrenset gullsmedenes kunstneriske kreativitet.

Blant kirkesølvet er det imidlertid også mulig å finne praktverk, hvor den enkelte mester har hatt mulighet til å utfolde sin kreativitet, uten hensyn til strenge økonomiske rammer. Disse arbeidene er som regel donasjoner fra velstående privatpersoner.

b) Stempling av sølv

I middelalderen var sølvgjensstander like mye pengeanbringelse som bruksgjensstander. Det var som tidligere skrevet vanlig at skatt og tiende skulle betales i smidd sølv. Også ellers var sølvarbeider bra å ha dersom en kom opp i økonomiske problemer. Sølv var lett å omsette. Verdien på sølvet ble satt ut fra vekt og renhet. Selve arbeidet var, når gjenstanden skulle omsettes, av mindre betydning.

Av denne grunn var det svært viktig at myndighetene holdt nøye kontroll med sølvets gehalt. Med dette menes at legeringen i det

bearbeidete produktet inneholdt korrekt mengde sølv. Kun når gehalten var kjent, kunne en fastsette gjenstandens verdi etter dens vekt. Myndighetene ønsket derfor at mesteren, som var opphavsmannen, skulle stemple sølvet. Dersom sølvet skulle vise seg å være underlødig, var det ut fra stempelet lett å finne fram til syndebukken.

I 1792 ble desimalsystemet innført i Norge. Fra og med 1. januar samme år ble det vedtatt at alt norsk sølv skulle være stemplet (for eksempel 830s). Sølvgehalten var med andre ord 830 promille rent sølv. Resten av legeringen kunne inneholde andre metaller. Før 1892 hadde gullsmedene i Norge brukt mange ulike stempler.

I 1608 bestemte Christian 4. at standarden på sølvgehalten i København på 131/2 lodd også skulle gjelde i Norge. (Dette tilsvarer ca 843 promille sølv. Ofte var resten av legeringen kobber på denne tiden). For å kunne kontrollere at loven ble fulgt, ble det oppnevnt en gardein. Han var gjerne gullsmed og fikk tittelen gardein eller wardein.

Guardeinstemplet var den statlige godkjenningen. Gardeinen kontrollerte gehalten og satte kontrollstempelet sitt på. Denne ordningen fungerte fram til 1986. Fra da av kalles gardeinen edelmetallkontrolløren.

Mesterstemplet var vanligvis gullsmedens initialer. Noen ganger var disse fremstilt som et monogram. Enkelte ga bokstavene meget spesiell utforming, men det vi i dag ville kalle fabrikkmerke fantes ikke før på 1900-tallet.

Lødighetstempelet er beskrevet i avsnittet over. Det forteller at gjenstanden har en finhet på for eksempel 830s.

Bystempel besto ofte av vedkommende bys initial med en krone over.

Årstempel: Produksjonsår.

Månedstemplet: Zodiakens tegn, det vil si stjernetegnenes symbol, ble på slutten av 1700-tallet og i begynnelsen av 1800-tallet brukt for å vise når på året gjenstanden var laget.

Rune Holbek

Slekters gang

Utgitt av Mandal Historielag - Nr. 1 i 2007 - 16. årgang

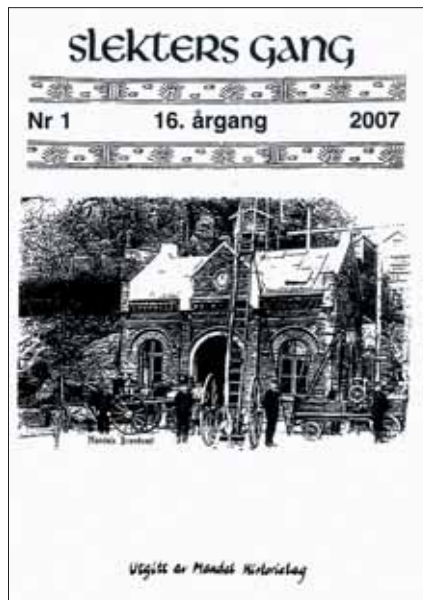
Heftet har 30 sider og har som hovedartikkel «Historien om Savonmaa», forliset av den finske frakteskuta ved Ballastskjærene i 1937. I tillegg er det noen historisk klipp fra historielagets arkiv som bl.a. inneholder diskusjonen i 1949, om hvor rutebilstasjonen skulle ligge.

Sist i heftet finnes årsberetning for Mandal Historielag 2006. **Historien om Savonmaa** er skrevet av Nils Reidar Christensen og foredraget ble fremført ved 70 års-markeringen for forliset 20. januar 2007 i

«Venterommet». Arr.: Mandal kystlag, Søgne kystlag, Mandal Historielag og Mandals Sjømannsforening. I den forbindelse var det en utstilling med over 60 gjenstander fra det forliste skipet.

«I rederiets jubileumsbok og avisene kan en lese at ikke i de villeste fantasier kunne er forstille seg at deltakelsen til denne bisettelsen for 5 ukjente finske sjømenn skulle bli så overveldende. Nærmere 4000 mennesker fulgte kistene ned til Kleven og det må ha vært det største sørgetog i byens historie for ikke å snakke om norsk skjærgårdshistorie.»

Det er en dramatisk historie som her kan leses med mange detaljer om hvilke båter som var med i redningsaksjonen, hvem som var med i båtene og hvor de var fra. Det er tydelig at når en katastrofe inntreffer, så bidrar alt og alle med det de kan. Bergingsfartøyer, fiskebåter, losbåter fra Arendal i øst til Mandal i vest. Alle som hadde muligheter for å bidra, gjorde det de kunne. Tett snødrev og orkan gjorde ikke bergingsarbeidet lett. Det fortelles om enkeltpersoners forsøk på å finne overlevende med livet som innsats. Det fortelles også om at det i dagene etter forliset var umulig å drive ettersøking pga. av stormen som ikke ville gi seg. Samtlige 26 mann som var

om bord i Savonmaa druknet. De første 5 sjømennene som ble funnet ble bisatt fra Mandal Kirke søndag 7. februar 1937, og det er denne bisettelsen som fikk sånn enorm deltagelse. Det er reist et monument til minne om tragedien og ved avdukingen av denne var det ca 300 motorfartøyer og over 6.000 mennesker som hadde møtt frem ved Kneblingen. Det hører med til historien at Mandals Sjømannsforening siden 1892 hadde vært pådriver for å få en lykt på Ballastskjærene pga. de mange forlis der ute. Lykta

kom på plass året etter forliset.

Fra Mandal historielags arkiv

Klipp fra omtale av transport i Mandal: 8 drosje- og 16 lastebilbevillinger skulle deles ut. Det går frem av klippene at det var mange vidervedigheter om dette temaet like etter krigen. Klippene er hentet fra 1948 og -49. Det var ikke helt enkelt å forstå hvem som kunne kjøre hvor med hvilken type bil. Det ser ut til at de med lastebil kunne bruke den mye friere enn de som hadde personbil. Sist er det en del klipp fra den politiske diskusjonen om hvor rutebilstasjonen skulle ligge.

Årsberetningen for Mandal Historielag 2006

Årsberetning kan vise til stor aktivitet i 2006. Medlemsmøter med interessante emner, kåserier, fordrag m.m. En utstilling av ca 200 innsamlede bilder fra Mandal ble utstilt 2 helger i mars. Dette var et samarbeid mellom Mandals Byselskap, Mandal Kunstforening og Mandal Historielag. Det har også vært et fellesmøte med Holum Historielag noe som kanskje vil bli gjentatt. I redaksjonen for Slekters gang: Helga Nyvold Saanum, Per H Iversen og Unni Iversen.

Liv Kirsten Rølland

Åmli Historielag 40 år

Leiar Anne Tone Aanby saman med æresmedlemmene: Frå venstre: Arne Henriksen, John Seldal og Kristian Sundtoft. Bjarne Oland var ikkje til stades. **Foto: Nils Mosberg, Agderposten.**

31.oktober 1967 kalla bygdeboknemnda i Åmli kommune inn til møte på den dåverande Statsrealskulen for å sjå om det var interesse for å skipe eit historielag. Fleire innlegg synte at det var interesse for dette og 18 personar meldte seg som medlemmer.

Den viktigaste oppgåva dei fyrste åra var samarbeidet med bygdeboknemnda om inn-samling av stoff til bygdebøkene, men etter kvart tok historielaget seg av andre oppgåver også. Alt året etter skipinga byrja arbeidet med å få til ein skulptur av bjørneskyttaren Olav Tverrstøyl, og i 1969 stod han ferdig i parkområdet ved Elvarheim. Han vart laga av Olav Felle frå Bamle.

Dei fyrste åra arbeidde historielaget også med å få kartlagt Flatlandsmoen i Gjøvdal. Og det vart teke kontakt med arkeolog Vibe-Møller som gjorde prøveutgravingar. Gards-

anlegget på Flatlandsmoen er frå folkevandringstida.

Gjennom desse 40 åra har ikkje aktiviteten i laget vore på topp heile tida, men ser ein det under eitt no ved denne milepælen, kan ein trygt seie at laget har sett merke etter seg. På midten av 1980-talet innleidde laget eit samarbeid med Åmli Mållag om å gi ut eit års-skrift «Jol i Åmli». Dette er blitt godt motteke og kjem ut kvart år like føre jul. No er opplaget 1500 eks. og tilfanget på stoff er bra.

Seinare innleidde dei to laga også samarbeid om nye bokutgjevingar, ei boknemnd vart skipa og til no er fylgjande bøker kome: **1990** Arne Smeland: «Song or skogen», eit opptrykk av bok frå 1912.

1995 «Krigsår og fredsvår», ein antologi.

1996 Einar Skeimo: «Med honning og penn», dikt.

- 1998** Kåre Rudjord: «Vesle vakre Tovdal kyrkje».
- 1998** Godtfred Lorentsen: «Bilde og sogestubbar».
- 2000** Georg S. Tveit: «Atterljom», dikt.
- 2001** Godtfred Lorentsen: «Bilde og sogestubbar frå Åmli».
- 2003** Emmy Hookham: «Grånheia».
- 2005** Kjell Åsen: «Song og spel langs Nidelva», spelstykke.

Laget har hatt årlege turar rundt om i bygda. Mjåvasstøyl er vitja fleire gonger, og elles har laget gått på «gjengrodde stier» både i Kyrkjebygda, Simonstad, Sandå/Katerås, Gjøvdal, Tovdal, Vehus, Tveit, Selåsvatn og Fjellstøllia. No sommaren 2007 gjekk turen til Suplandsfoss der murane frå AT-leiren frå krigstida enno er synlege, og det var folk tilstades som hadde vore i leiren.

I 1988 vart ei nyrestaurert bekkekvern opna på Harstveit, og det var Åmli Historielag som stod bak dette. Seinare har laget blitt med i stiftingane «Koppsåna» med kvern, sag og fløytingsanlegg og «Grånheia», gamal husmannsplass/småbruk. Historielaget har fått den gamle ferjeplassen «Ferjesundet» i gåve. Her har vi også ferje, og år om anna har det vore tilstellingar/ferjedagar her.

Elles har laget vore med på det som har gått føre seg i bygda. Elvarheim museum har ofte fått hjelp i høve til utstillingar og vi har delteke i arrangement saman med andre lag. Gjennom åra har det vore ymse innsamlingsprosjekt: stadnamn, minneoppgåver, gamle lagsprotokollar og ikkje minst innsamling av gamle fotografi. Sistnemnde er registrerte ved Arkivet, AAKS, og det er ingen kommune i Aust-Agder som har så stor samling registrert der. Her i bygda er albuma samla i biblioteket der publikum kan kome for å sjå.

Eit anna stort arbeid er Avisutklyppsamlinga. Gjennom fleire år har ein trufast gjeng samla seg på Mosvald gamle skule ein kveld i veka, der dei har klypt ut stoff om Åmli frå gamle aviser, laminert og samla det i permar etter emne. Over 100 permar er ferdige. Den fyrste lamineringsmaskinen er utsliten, og ny er kjøpt inn.

Gjennom åra er det blitt teken opp mange videofilmar med intervju, hendingar, gamle

arbeidsmåtar m.m. I 2005/2006 vart det kjøpt inn «harddiskar» og filmene vart spelte over og lagra på desse, Vi har fått laga ymse DVD-filmar også. No i jubileumsåret er arbeidet i gang med digitalisering av alle lydbandopptaka vi har. Vi har også planar om å få gjort fotosamlinga vår digital, men det er «eit langt lerret å bleike».

Den fyrste leiaren i Åmli Historielag var Bjarne Oland, seinare har Arne Henriksen, John Seldal og Gunhild Haddeland hatt vervet. No er Anne Tone Aanby leiaren vår, og med i styret er: Bjørg Krogh Kleivene, Terje Steinsland, Egil B. Knutsen og Jorunn Kløvfjell. Medlemstalet har i mange år vore rundt 100.

Fredag 19. oktober var festsalen på Elvarheim fullsett, historielagets 40 år skulle feirast. Festtalar var Kristian Sundtoft, tildelgare ordførar i Lillesand kommune og fylkesordførar i Aust-Agder fylke. Kristian er født og oppvaksen i Åmli, far hans var prest her. Kristian tok oss med tilbake til ein barndom/ungdom i Åmli i åra 1937 til 1954. Det hadde nok vore spesielt å vere sonen til presten, men mange i salen kjente seg att, både når det gjaldt personar og hendingar frå den tida.

Kristian Sundtoft vart så utnemnd til æresmedlem i Åmli Historielag saman med dei tre attlevande leiarane, Bjarne Oland, Arne Henriksen og John Seldal. Dei fekk diplom og «Åmlikniv» med namnet sitt på.

Simonstad Sangkor song for oss og så vart trådane knytt tilbake til starten på historielaget – heilt bokstavleg.

Bygdebokarbeidet i Åmli kommune er langt frå fullført. Saman med forfattaren fortalde leiaren i den kommunale bygdeboknemnda om arbeidet som no var i gang att etter mange års pause. Om 6 år reknar dei med at arbeidet skal vere ferdig.

No ved jubileet ser vi oss attende og minnest sigrar og nederlag. Men vi er også fulle av «gåpåmot» og ser at vi har mange oppgåver føre oss.

Jorunn Kløvfjell

Årsskrift 2007 frå Sirdal historie- og kulturvernlag

Frå Sirdal har vi fått eit nytt årsskrift, som eg vil tru alle historieinteresserte helsar velkomen. Det er nok i første rekke innretta mot lesarar med tilknytning til bygda. Men her er så mye forvitneleg og morosamt stoff at mange andre kan finne noko for seg - til ein billig pris! Både skulehistorie, industrihistorie, krigshistorie og folkeminne er døme på ting som har allmenn interesse.

Historielaget i Sirdal, med Steinar Tjomlid som leiar og 95 medlemmer, melder om god aktivitet. Leiaren skriv: «I dette årsskriftet freistar vi å vise litt om tankar og levemåte i Sirdal då besteforeldra og oldeforeldra levde.» Det er sant at vi treng å auke kunnskapar om og forståing av fortida. Det kan og føre til at vi blir mindre opptatt av syt og klage på vår eiga tid. Vi har så god grunn til takksemnd! Historielagsarbeidet har ei oppgåve her.

Årsskriftet har heile 56 sider, og innholdslista har 32 kortare og lengre stykke. I ei stutt melding er det uråd å nemne alt dette. Det blir berre plass til smakebitar. Eg vil tru at sirdølar flest vil skaffe seg og lese dette skriftet. Ja, mange andre kan òg finne leseverdige ting. Når stoffet er så spreidd, kan det synast noko rotet, og somme av stykka kunne gjerne ha vore meir gjennomarbeidde. Men det er verdfullt at så mange skrivande folk får sleppe til, og så kan folk med ulike interesser finne noko for seg!

Magnar Undheim har skrive saga om Amtsskulen/fylkesskulen, eit viktig blad i det vi kan kalle folkeopplysingshistorie. Her er det mange klassebilete, som sikkert vil bli nøye studert. Vonleg finst det lesarar som kan identifisere dei som berre er kalla NN. Ein av forteljarane var Torvald Hompland. Same namnet finn vi att fleire stader i årsskriftet. Han har fortalt m.a. om det han opplevde i april dagane i 1940. Ein av dei som har intervjuet han, fortel at «hukommelsen og forteller-

kunsten er krysstallklar». Det var verkeleg ein rikdom å ha eit slikt «lokalleksikon» i bygda!

Ein annan forteljar er Jarleiv Sinnes, som skriv om «Ousdal før i tida». Det er Ola Person Ousdal stykket handlar mest om. Vi får mange gode og morosame glimt frå ei forgangen tid gjennom han!

Jarleiv Sinnes skriv godt, og eg vil tru at han kan ha meir på lager!

«En Fjeldtour 1865» er eit stykke som Steinar Tjomlid har funne i ein gamal avis. Ofte er gamle avisårgangar reine gullgruver for lokalhistorisk stoff. Det er skrive av to menn frå Kristiansand på tur i Sirdalsheiane, og dei har mangt å fortelje både om naturen og korleis dei opplevde folket i dalen. Dei hadde rosande omtale av mange ting, men la heller ikkje skjul på dei negative sidene ved folkelivet, slikt som manglande reinsemd og hygiene.

Interessant veghistorie finn vi i «Sirdalssluskane» av Steinar Tjomlid. Anleggsarbeid har til tider vore viktig for selsettinga i bygdene. Stykket «Tømmerfløyting på Sirdalsvatnet på 1950-talet» av Elfrida Ovedal fortel oss at tømmerdrift òg var ei næring som hadde plass i Sirdals yrkesliv.

Jaktinteresserte kan finne stoff, både om bogestillingar frå fortida, om bjødnehi og om rypejakt. I det heile kan alle desse smakebitane gje god grunn til å få tak i dette innholdsrike årsskriftet.

Bjørn Slettan

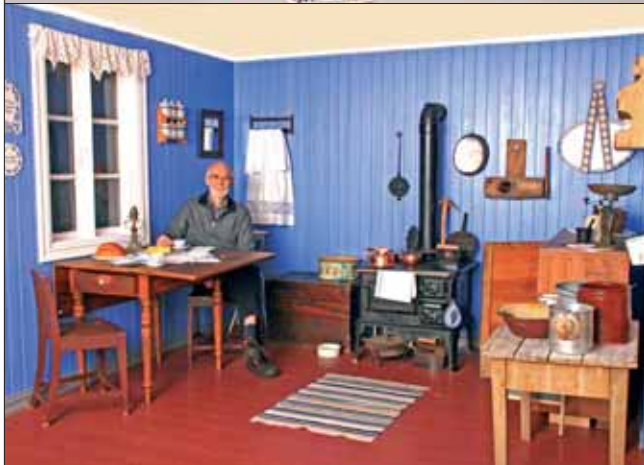
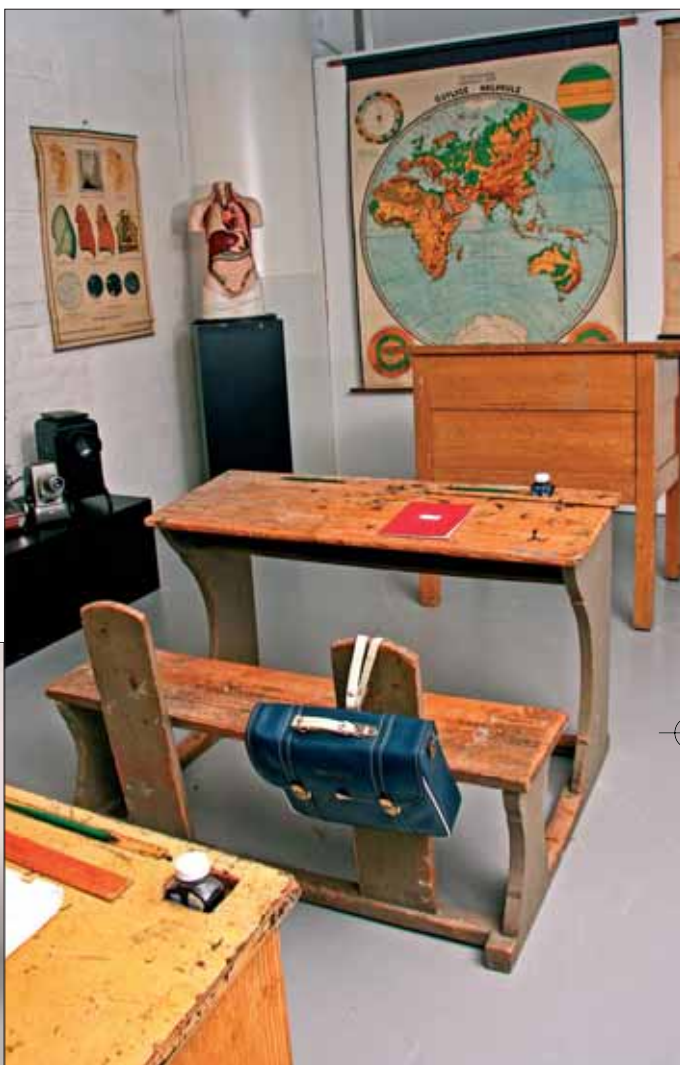

Søgne Historielag 100 år

Søgne Historielag feira sine 100 år i 2007 med ei skikkeleg historisk utstilling kalla «Søgne gjennom 100 år» – som mellom anna viste korleis kjøkenet såg ut i 1910 og 1960. Lokal næringsutvikling, skulehistorie, ymse hendingar – i form av bilete og «ting og tang» vart vist fram på Søgne Gamle Prestegård. Utstillinga vart ei vellykka tilskipping med over 1600 personar innom! Laget har òg laga ei jubiléumbok kalla «Søgne-minner». Agder Historielag gratulerer så mykje med 100-årsdagen, og viser her nokre bilete frå utstillinga.

Foto: Reidar Olsen.

Finsland Historielag 2007

Finsland historielag er i full vigør, og styret bestemte seg for å gje ut eit hefte med stoff frå bygda. Dette fekk dei gjennomført og «Nr.1» finst å få tak i, berre ta kontakt med ein av styremedlemene. Dei er Bibbi Dale, leiar, Helga B. Kristiansen, John N. Kleveland, Tor Slottet, Salve Grindland og Otto Øvland.

«Nr.1» er trykt i svart/kvitt, har 24 sider i A5-storleik, så det fyller ikkje mykje i bokhylla, men gode medarbeidarar har levert interessante artiklar, og nokre bilete er med og gir liv til innhaldet.

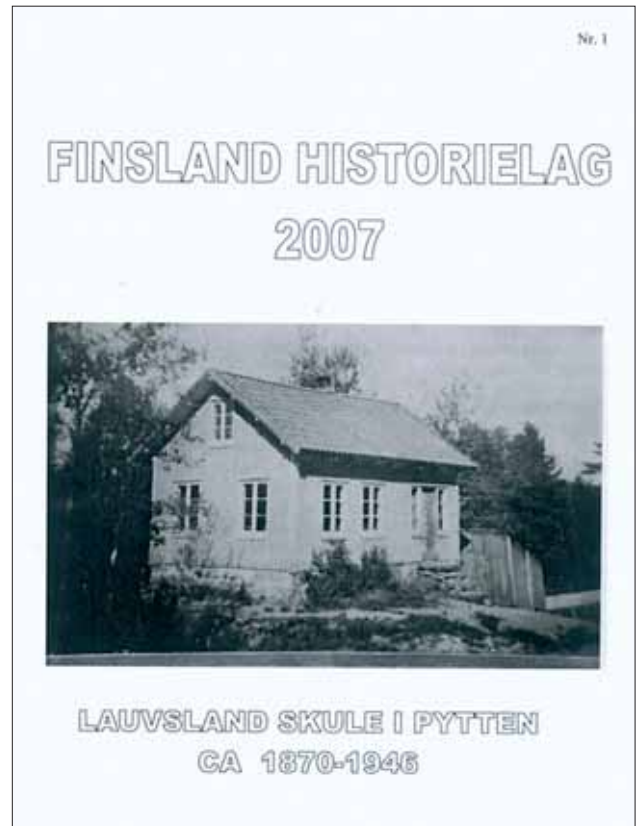
Seks jenter som alle har vore elevar i Lauvland skule i Pytten, har gått saman om å skrive ned minne frå skuledagane. Dette er gjort på ein slik lett og god måte at alle som har ei fortid frå grendeskulen med vedomn, tomannspultar, skulebiblioteket i eit skåp, mjølkeflaska med «patentkork» og renning i «sparktog» på vegen, blir varme om hjartet.

I eit intervju med syskena Ragna Kleveland f.1909 og Inga Heggland f.1911 får vi eit lite innsyn i oppvekstvilkåra på ein gard med 3-4 kyr, med ufør far og ein syskenflokk på 8. Under krigen dreiv Ragna stor produksjon av knott til gassgeneratorar på bilane (drivstoff) medan mannen sat i tysk konsentrasjonsleir.

I eit eige intervju fortel Sigrun Espeland f.1910 om oppveksten sin og dei tre første skuleåra på Breivoll, dei tre siste på Hønemyr. Ho vart tidleg van med all slags arbeid, også stavskjering

Under ein liten kopi frå tittelbladet av ei «MINISTERIAL-BOG» fortel Knut Røysland at han i 2003 melde seg på som medhjelpar for å tilrettelegge kyrkje-bøkene for Internett. Som gammal finslending og ivrig slektsgranskar var det naturleg for han å starte med Finsland sokn.

Eit bilete av ein stor og ruvande bygning, MÆSEL SAG, HØVLERI OG MØLLE, er innleiinga til ei utgreiing om denne industri-

verksemda som har soga si heilt tilbake til 1864.

I artikkelen om Hønemyr arbeidsleir som blei etablert i 1941, er det fleire bilete. Unge menn i alderen 18-20 år vart innkalla til arbeidsteneste under militær kommando og disiplin.

«Nr.1» blir avslutta med stykket «PENGEINNVEKSLINGA I FINSLAND 1945», skrive av Sigurd Follerås i 1991: «Då krigen slutta i 1945, var det stor spenning om korleis det økonomiske oppgjeret skulle ordnast. Det var for mykje pengar i sirkulasjon og mistanke om at mange hadde berika seg på svarte pengar under krigen. For å få dette under kontroll, gjorde Stortinget vedtak om at det skulle vera pengeinnveksling (pengesaning).»

Alt sett under eitt: Eit lesverdige hefte som gjev voner om fleire hefte om ikkje alt for lenge.

Magnhild Rygg

Det var en gang

Årsskrift nr. 10 2006-2007 Vestre Moland og Lillesand Historielag.

Årsskriftet, som er på 122 sider, har viet en stor del av teksten til omtale av den tallrike Lillesandsforeningen i Brooklyn som under krigen talte 1.200 medlemmer og bidro til et levende fellesskap for de som hadde utvandret.

Årsskriftet inneholder også artikler som tar for seg en ung mors møte med seksualmoral og justis på 1700-tallet, og et glimt inn i siste epoke av byens verftsverksomhet. En lengre artikkel om Kristian Lofthus i folkets tjeneste, og et mer moderne blikk på Lillesand, - en annerledes sørlandsby – gir til sammen et variert og kvalitativt årsskrift.

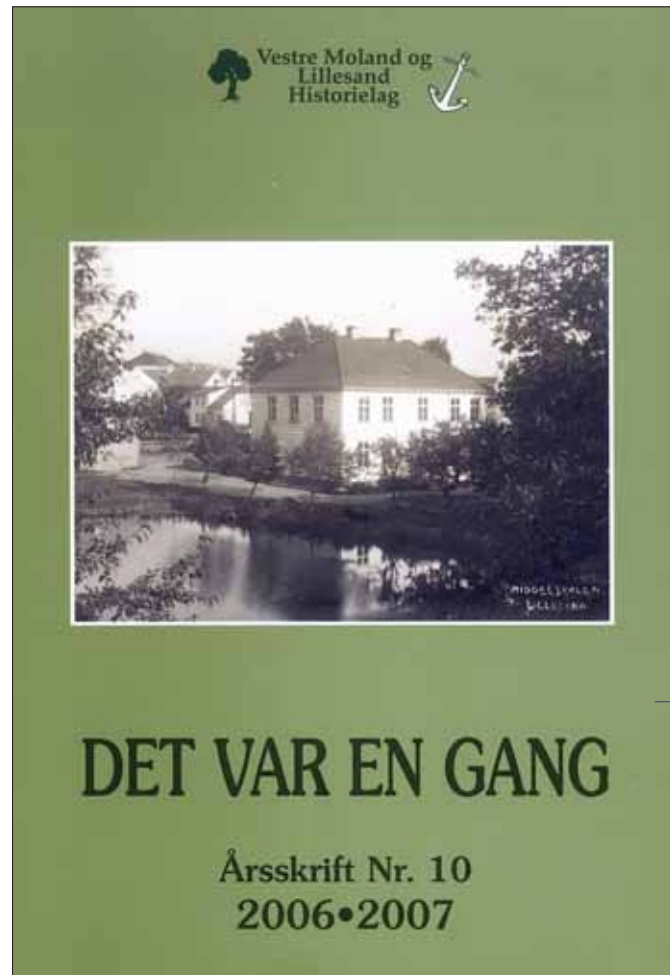
Lillesandsforeningen i Brooklyn hadde noen år flere medlemmer enn det var fastboende i Lillesand. Den ble stiftet som en hjelpeforening i 1926 og ble knyttet til «46-street «-kirken.

Foreningen var veldig aktiv og bidro med innsamlede midler både til Lillesand og til trengende i Brooklyn. Juletefestene var svært populære og ble annonsert i Nordisk Tidende med program og omtalt i ettertid. Hvis det var en lillesander på besøk i New York, så ble han/hun straks innkalt til

Lillesandsforeningen. På 50-tallet døde imidlertid foreningen ut og de fleste mener at dette var pga andre generasjons lillesandere som ble integrerte i det amerikanske samfunn og flyttet ut fra Brooklyn. Mange ble også gift med amerikanere.

Artikkelen, skrevet av Anne Marta Svendsen, gir oss et innblikk i hvordan første generasjon innvandrere hadde det og hvilke bindinger de hadde til gamlelandet. Artikkelen tar også for seg de forskjellige andre norske foreninger og losjer som var i New York og noen eksisterer den dag i dag.

Artikkelen om en ung mor som fikk et «uekte « barn med sitt søskenbarn gir oss et innblikk i 1700-tallets seksualmoral og justis. Artikkelforfatter Bergliot Øie Johansen lar oss få vite at det på den tiden ikke var lov å gifte

seg med søskenbarn da det ble sett på som blodskam og når kjærligheten tar overhånd og resultatet ble et barn så var det dobbelt ille. Artikkelen gir oss også et innblikk i hvordan skyldspørsmålet har dreid seg fra tidligere; «mannens skyld som hadde forført kvinnen », til at det var kvinnens skyld fordi hun ble betegnet som «løsaktig » og hadde fristet mannen og dermed slapp mannen lettere fra straffen. Det hører med til historien at mannen nektet for farskapet.

Kristian Lofthus i folkets tjeneste gir et bilde av hvilke forhold som fikk Kristian Lofthus fra V. Moland til å stille seg i spissen

FORTS. NESTE SIDE

for det som senere er betegnet som det største norsk bondeopprøret under det dansk-norske eneveldet. Som er fremgangsrik mann møtte Kristian Lofthus barrierer. Han møtte menn i posisjoner, som ikke ønsket ham ved sin side. Dermed ble det kamp om posisjonene. Denne artikkelen går i liten grad inn på hendelsene under bondeopprøret, men gir oss et lite innblikk i den andre kampen som foregikk der Kristian Lofthus sammen med andre velstående kjempet for retten til å drive og utvikle sin handelsvirksomhet.

Lillesand - en annerledes sørlandsby. Denne artikkelen har tidligere blitt skrevet i Lillesands-Posten og har blitt omarbeidet for årsskriftet. Kirsten Hellerdal, kulturvernleder i Aust-Agder, tar oss med på en vandring gjennom tid og rom i Lillesand og er opptatt av byens historie og utviklingen av bygningsmiljøet i forhold til andre sørlandsbyer. Artikkelen er rikt illustrert med foto av eldre bygninger som kan vise til den arkitektoniske

utviklingen av bebyggelsen i Lillesand. Vinduer, forsiringer og fargen på husene er også nevnt i historisk perspektiv.

I tillegg er det artikler fra «Sterkodde», det siste skipet fra Knudsens verft, rikt illustrert med fotos fra sjøsettingen, minner fra Fossbekk og omtale av Prestegårdsbrannen fra 1713.

På side 86 i årsskriftet er et nyttig register over alle «Det var engang» som har blitt utgitt.

Registeret er delt i 3 - forfatterregister, tittelregister og emneregister. -Veldig nyttig for den som har lyst til å få tak i årsskrift som er gitt ut tidligere og ikke kan huske hvilket år det ble utgitt.

I redaksjonen for årsskriftet: Svein Vik Såghus og Vigdis Vestheim.

Ellen Birkeland har stått for kontakt med næringslivet og innsamling av annonser.

Liv Kirsten Rølland

Lyngdalsboka 2007

Lyngdal historielag har med «Lyngdalsboka 2007» gjeve ut sitt 19. årsskrift. Redaksjonskomiteen skriv at dei har sett seg føre å få eit «variert utvalg av artikler, både innholdsmessig og geografisk».

Og dei fem «redaktørane» har fått med seg mykje godt stoff, eit stoff som verkeleg eignar seg i eit årsskrift. Eg veit sjølv av røymsle kor mykje arbeid det ligg attom eit slikt skrift.

Tor Engvoll har skrive ein forvitneleg artikkel om læraren og kulturpersonlegdomen Herløv Åmland frå Austad. Eg for min del hadde sett fleire gonger i «Farsunds Avis» då eg som yngre budde i nabobyen til Lyngdal. Så no skulle eg som vaksen få meir kjennskap til læraren frå Austad. Forfattaren av artikkelen har kjend Åmland gjennom meir enn 50 år, både som nabo og elev.

Det er merkeleg med somme lærarar frå

tidlegare tider, dei var Læraren for fleire generasjonar og sett merke etter seg på så mange område. Dei var rikt utrusta, noko som gjorde at dei i bygdesamfunnet vart nytta til så mangt.

Åmland melde seg ikkje inn i Lærersambandet, og blei arrestert i 1942 og sendt til Kirkenes. Han kunne teikne, og i boka «Kirkenesferda 1942» om dei arresterte lærarane har han delteke med fleire teikningar om den fælslege ferda. Blant anna reiste 499 fangar med DS «Skjærstad», som var sertifisert for berre 250 og som berre hadde lugarplass til 96. Slik kunne ein halde fram, men de lyt kjøpe årsskriftet sjølve.

Han dikta også, og eleven har skrive opp songen hans som dei song kvar dag når skolen slutta. Her kjem andre verset: «Vi legg vår vesle hand i di og bed deg hjå oss alltid bli, lær oss på dine vegar gå, så vi eigong kan himlen nå».

Vidare i «Lyngdalsboka 2007» har Thor-Ove Aas ein grei oversikt over den 60-årige

soga til Lyngdal Handelsstand, ein artikkel som er rikt illustrert med bilete og utklipp frå ulike utstillingar og frå det årlege fesjået (dyrskuet).

Det er sikkert korrekt når dei hevdar at Lyngdal er «Handelssenteret i regionen».

I den samanheng høver det å nemne «Året som gikk, sett med skjeve blikk», som er skriven i ein humoristisk-sjølvvironisk tone.

«Barneåra på Høyland» av Tobias Høyland er midt i blinken i eit årsskrift. Her får vi mellom anna vite når det elektriske lyset kom til garden, når personbilen og radioen kom. For seinare generasjonar blir dette verdfull lesnad. «Ei anna tid» av Aslaug Stenbråten held seg i same spor. Hennar siste setning er: «Mi hadde i alle fall tid til å tenka, - tenk det.»

Artikkelen «Bedstefar fortæller om livet ved fjorden» av Theodor Vilshammer er som historisk aktstykke om gamle dagar særst instruktiv. Her kan ein verkeleg lære mykje om tilhøva på ein liten gard i gamle dagar, mellom anna ser vi at dei skjelna mellom brød og kake, med ein annan definisjon enn den i våre dagar, og om korleis dei baka i gamle dagar. Ikkje rart at det smakte godt også utan pålegg.

Innimellom tek forfattaren oss med på ein avstikkar til Danmark for å understreke skilnaden mellom dansk og sørlandsk landbruk. Vilshammer har også teke med bilete av «bedstefar», av eit kvernhus og av seg sjølv saman med barnebarnet. Det eg saknar i denne elles så instruktive artikkelen, er nokre årstal.

Men den artikkelen som likevel gjer det sterkaste inntrykket på meg, er den om predikanten Gustav Ballestad frå Rosfjord. Det meste av stoffet her er henta frå boka til Jens Rognsvåg: «Gustav Ballestad - Røsten frå Rosfjord. Eg har sjølv høyrte desse eminente talarane for mange år sidan.

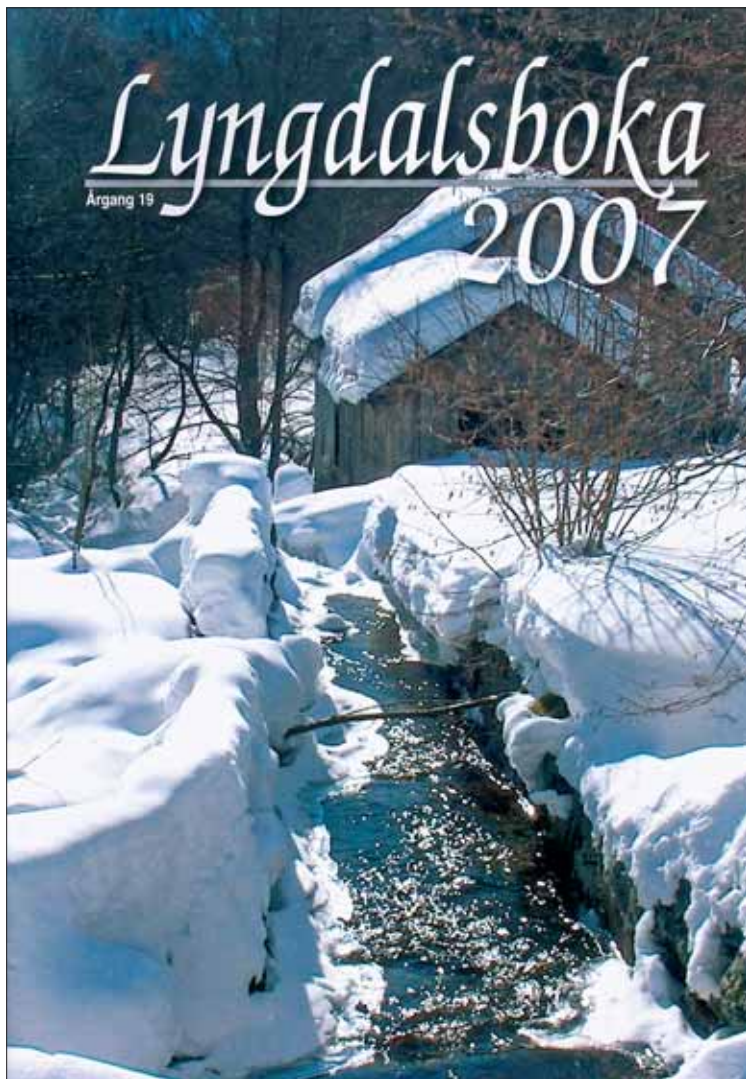
Elles i «Lyngdalsboka» er det fleire artige småartiklar. Fint er det også

at dei på siste sida presenterer eit kart som syner oss kvar gardane ligg i Lyngdal kommune.

På framsida er det eit fargefoto frå Stuestøl, og på baksida ser ein dei gamle bruene på Åtland. Boka (heftet) er særst tiltalende.

Lyngdal historielag kan godt vedkjenne seg dette årsskriftet, som er på 65 sider. Ein kan tinge «Lyngdalsboka» på denne adressa: Postboks 121, 4575 Lyngdal. Ha nokre fine stunder ved å lese denne!

Arve Aarrestad

Årsskrift 2007 frå Hægebostad sogelag

Hægebostad sogelag har kome med eit nytt årsskrift, det niande. Det har fint trykk og mange tydelege og gode foto.

Eg skjønar at Hægebostad har eit aktivt styre med leiar Torger Kvåle. Vel fortent fekk han kommunens kulturpris for 2007. Han har redigert årsskriftet og har skrive fire av stykka på innhaldslista. Både arkeologi, samtidshistorie, planteliv, bruhistorie og ymist anna frå bygdelivet har fått plass i skriftet. Så her er det noko for mange slags smak!

HÆGEBOSTAD SOGELAG

ÅRSSKRIFT 2007

Ein godbit er etter mi meining stykket av fylkesarkeolog Frans-Arne Stylegar: «Bjørumsfunnet - nye oppdagelser om et gammelt funn.» I den store Rishaugen eller Kongshaugen på Bjørum, berre få kilometer frå Snartemo, grov dei for eit par hundre år sidan, og gjorde fleire funn frå folkevandringstida. Deriblant var eit sverd med gulldekt handtak. Dessverre kom dette bort. Ei segn vil ha det til at det ligg på havsens botn. Nå har F-A Stylegar gjort undersøkingar, som syner at så ikkje er tilfelle, men at den danske historikaren P. F. Suhm, som levde på 1700-talet, i si tid hadde praktstykket «i bevaring».

Eg nemner med det same at bak i årsskriftet finn du ei liste med tidlegare skrifter som kan skaffast. Der står m.a. «Snartemofunnene i nytt lys», redigert av Frans-Arne Stylegar. Ei særst interessant bok, som fleire burde lese og skaffe seg!

Årsskrift 2007 har som føreord eit oversyn over hendingar i bygda siste år. Dette er ikkje så vanleg i historielagssamanheng, men det har mye for seg. Samtida er òg ein del av historia vår, både kulturliv og næringsliv. Her finn du positivt nytt om musikkliv og gardsturisme, men au ei negativ hending: kroken på døra for butikkdrift på Snartemo. Til samtidsstoffet må ein òg rekne eit fyldig referat frå «Villblomedagen» av Torfinn Normann Hageland. Frå bøkene hans veit vi at han har god greie på planteliv, og han melder her om mange funn. Ei samling av ordtak og hermer er eit morosamt innslag, samla av Thyra og Oddfrid Bjærum.

Til slutt: Både Torfinn Normann Hageland og Torger Kvåle skal ha ros for det språklege. Alle stykka deira er skrivne på eit smidig og velforma nynorsk. Midt i blinken!

Bjørn Slettan

«Orkan og Stilla»

«Orkan og Stilla» er ei praktfull bok om Fedas seglskipsflåte på alle hav. Av og til er det slik at tittelen ikkje held kva han lovar, men slik er det ikkje i denne boka.

Ei får verkeleg god innsikt i kva den vesle kystbygda har hatt å seie for folket som bur ved sjøen; dei har til alle tider vore arbeidsame og framtidsretta. Dei voks opp ved sjøen, og når gutane hadde vorte konfirmerte, tok dei seg hyre og kom på den måten ut i verda. Så dei små kystsamfunna lik Feda var ikkje isolerte frå resten av verda. Mange av dei kom seinare heim og slo seg ned på heimstaden, der dei dreiv fiske og kanskje dreiv eit lite gardsbruk ved sida av.

Som det står i innleiinga, så er boka eit oppslagsverk over perioden frå omkring 1850 til 1950, og er inndelt i kapittel med oversikt «over alt fra småskuter, de lokale rutebåtene og til de største rederiene på Feda».

Dei tre store reiarlaga i Feda til familiane Bøgvald, Larsson-Fedde og Simon A. Sande åtte fleire seglskip som sysselsette mange menneske i den vesle kystbygda, noko som hadde store ringverknader i lokalsamfunnet. Denne seglskipstida hadde si glanstid fram til 1910, då motorskipa etter kvart utkonkurrerte den gamle flåten. Fedagutane måtte ta seg hyre hos dei store reiarlaga som hadde kunna modernisere flåten.

Såleis tok faren til forfattern av boka, Birger Larsson-Fedde, hyre i rederiet Brøvig i Farsund, der han avanserte til kaptein. Den 9. april 1940 låg han med DS «Cate Brøvig» i Narvik, der mannskapet redda overlevande frå det senka panserskipet «Norge». Larsson-Fedde blei i 1944 arrestert av tyskarane, og sat på Grini til frigjeringa. Så bar det ut til sjøs att, og han stod fram til 1961 i same reiarlaget.

Då hadde han halde på sidan 1909 då han byrja i kystfart med Feda-skøyta «Vanse». Dette er berre eitt døme på yrkeskarrieren til ein frå Feda.

Boka inneheld livslaupe til mange menneske frå denne kystbygda. Vi les om mange krigsseglarar, får greie på kvar dei var under krigen, og kva for skip dei var mannskap på. Det er skrivne om femten av dei - med bilete. To omkom under krigen: matros Ivar Fløtre og fyrbøtar Peder Andreas Teistedal. Båe fekk Krigsmedaljen post mortem i mai 1946. Også 28 skipsførarar er nemnde, det er bilete av dei saman med nokre ord om kvar einskild. På den måten kjem dei oss nær, det talar til kjenslene våre.

Dei postførande lokalruteskipa DS «Torrisdal», DS «Kvina» og DS «Kvina 2» er det vorte plass til, og i samband med dette er det sett inn mange interessante bilete, og forfattern har til og med funne fram til namna på personane, noko som gjer det enda meir forvitneleg for ettertida.

I det heile er biletaterialet særst fint, så folk i lokalmiljøet ville ha mykje att for å studere denne boka. Torbjørn Larsson-Fedde, som sjølv er av Fedætt, har vore rette personen til dette arbeidet. Interesse hans for lokalhistoria er stor, og han veit å finne dei rette kjeldene.

Ein treng berre å ta ein titt på den siste sida, så finn ein mange interessante kjelder, dersom ein skulle ønskje å setje seg meir inn i stoffet. Som pensjonert sjøoffiser har nett Larsson-Fedde vore rette mann. Takka vere han og Kvinesdal Historielag har Feda fått eit verk som er noko utover det vanlege.

Eg vert alltid imponert over kva dei førre generasjonane kunne utføre når eg les slike bøker. Eg lurar berre på kvifor utsnittet av draftet ikkje er teken frå kysten Lindesnes-Åna-Sira, det hadde vore meir heimsleg.

Sånn var det

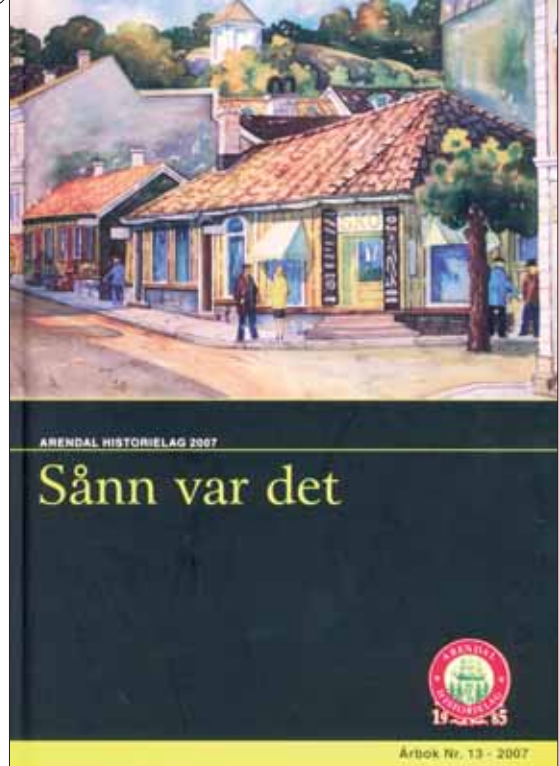
Årbok for Arendal Historielag 2007

Denne siste årboka til Arendal er på heile 196 innbundne sider, og er den trettande årboka i rekka. Komiteen har gjort eit godt arbeid, og det er ei mangfaldig bok der det burde vere noko for ein kvar smak.

Innhaldet spenner frå gamle grenser og grense-reguleringar, via Henrik Wergeland på Torungen og posthushistorie, til skulehistorie og kulturhistorisk senter. Og mykje, mykje meir. I tillegg er det godt krydra med bilete av både eldre og nyare dato. Det er umogleg å skulle skrive noko om alle artiklane i boka, men eg har vald ut eit knippe eg tykkjer peikar seg ut. Berre desse seier noko om det breie spekteret i årets årbok.

Den fyrste eg vil trekke fram er Karl Ragnar Gjertsen sin artikkel om det kortvarige livet til Barbu kommune. Det er den kommunen i Aust-Agder med den kortaste levetida, på berre 24 år! Gjertsen skriv godt, og ein treng ikkje ha noko særleg forkunnskap for å lese artikkelen hans. Han tek for seg tunge saker og innvikla historie, men krydra med små strøtankar hist og her vert det ei fryd lese, og ein tek seg i å interessere seg for struktur, oppbygging og avvikling av ein kommune ein knapt har høyrd om. Visste de til dømes at dette var den fyrste gongen i Noreg at ei byutviding skjedde ved kommunesamanslåing?

Ein annan særns god artikkel er Harald Olsen sin om ein av Noregs fyrste og mest kjende Kina-misjonærar Karl Ludvik Reichelt (1877-1952). Artikkelen gjev eit godt bilete av kristenlivet i Arendal på 17- og 1800-talet, før han går over til å handle om Reichelt. Det er i hovudsak barne- og ungdomsåra hans det vert fokusert på, men det vert òg utførleg fortald om arbeidet i Kina, som m.a. skulle føre til danninga av Den Nordiske Kristne Buddhistmisjon i 1926. Det var ikkje alle forunt å reise til «Midtens Rike» for over hundre år sida, men allereie i 1903 drog Reichelt ut som NMS sin fyrste til dette eksotiske området. I tillegg til vanlege misjonær oppgåver, studerte han kinesisk språk, kultur og religion, og reiste mykje rundt i landet. Reichelt var på mange måtar forut si tid, og m.a. innsåg han at viss ein vil kommunisere med ein framand

kultur, så må ein kjenne den kulturbakgrunnen ein kommuniserar mot.

Den siste artikkelen eg ynskjer å dra fram, er «Fra Comediehus til funkissal» av Roar Skolmen. Han skriv levande om historia til Arendal Teater, eller Comediehuset, fram til Saga kino sto ferdig i 1938. Dette skulle bli banen til Comediehuset, og etter andre verdskrigen då det vart nytta til lager for tyskarane, sto den staselege bygningen til nedfals til han vart riven i 1953. Han hadde då vore ein del av bybiletet på nedre Tyholmen sidan 1811! Men innanfor rammene til Comediehus og Kinematograf fortel Skolmen historia til foreldra sine; hotelleigaren Einar og den vakre skodespelaren Ada. Det er som henta ut av ein film! Og om det vanta «happy ending», var det flust nok innhald i det korte ekteskapet dei hadde til slutt. Skolmen skriv underhaldande, og artikkelen er vorten både lærerik og morosam på same tida.

Eg kunne trekke ut mange, og helst alle artiklane frå «Sånn var det 2007». Eg valde ut tre særns gode, og som seier mykje om det breie temaspekteret i årboka. Det er ei bok som er god å lese av fleire grunnar: ho er interessant, mangfaldig, det er vorte gjort nøye korrekturlesing, boka er oversiktleg, og heilskapen er god. No er det ofte slik med ei samling einskildartiklar at alle ikkje er like spanande for alle. Men det er nett det som er så fint, for då finn alle noko dei vil like!

Olaf Moen

Glimt fra Lindesnes

Så er Glimt fra Lindesnes igjen i de lokale butikkhyller, med ikke mindre enn 19 interessante historiske artikler om livet opp gjennom tidene i landets sørligste kommune.

Som seg hør og bør har åpningen av den nye Spangereidkanalen, med besøk av både konge og dronning og europeisk blått blod, fått hedersplassen. Det vil si fargebilde på omslaget med klappende dronning og ordfører på hver sin side av en avduket minnebauta. Rundt dem smilende fjes av Europas kongehus og blide sambygdinger. For det var en dag med internasjonalt snitt i Spangereid den 5. juli i fjor.

Fylkeskonservator Frans-Arne Stylager går så tilrette med den første Spangereidkanalen som med meget usikker tidsangivelse må eller kan ha eksistert en eller annen gang i tidsrommet fra romersk jernalder eller folkevandringstiden. Eller for den mindre bevandrede udi benevelser av historiske tidsepoker – førstnevnte varte fra år 0 til år 400 og sistnevnte frem til ca. år 800 når vikingtiden overtar.

John Møll tar for seg historien mer detaljert. Begge forfatterne maler sine bilder av begivenhetene med nokså bred pensel, og avslører med det at ganske mye av historien egentlig er blåst bort med sanden som begravde den mulige kanal sammen med landhevingen frem til 1000-tallet. Møll omtaler de ikke mindre enn seks forsøkene på å grave en ny kanal som skulle trygge sjøverts trafikk rundt det farlige nes, frem til svensken Oluf Tingbrand fikk dannet et kanalselskap som omsider fikk vannvei i vellinga! Eller gjorde han det? Redaksjonen skriver i en kommentar at det ikke ble noe kanal på Tingbrands initiativ, bare at kanaltraceen ble inntegnet i kommunens reguleringsplan. Men når? Få, men gode bilder og interessant tekst er ikke alltid nok. I tillegg til et utgammelt kart som antyder den fordums kanal kunne redaksjonen ha kostet på seg et moderne kart med navn og detaljer som knapt så lokalkjente lesere kunne orientere seg i. Så her er opplegg for en ny, stor og interessant artikkel. Ingen tvil om at Spangereidkanalen etter hvert vil nå høyt på listen over sørlansk underverk. For det er det!

Blant de mange hyggelige og interessante artiklene bet jeg meg spesielt merke i Tanja Røskar Reeds lærerrike innføring i Hvordan

best ta vare på våre familieklenodier. Den burde være pensum både i barne-, ungdoms- og videregående skoler pluss gjengis i landets samtlige historietidsskrift og dertil sendes som TV-program minst en gang i året! Så alt for mange klenodier blir sett på som noe gammelt lort og kastet. Noe havner heldigvis på loppemarkeder og i gjenbruksbutikker, hvor folk med forstand i hodet kan få dem til en billig penge. Men historien går da tapt. En annen fare er sand- eller glassblåsning for å modernisere, og dermed ødelegge, de gamle ting. Artikkelen forteller noe prinsipielt om å ta vare på tingene og bør følges opp med spesifikke detaljer og prosesser.

Her er halvannet hundre sider med lesestoff, godt fortalt av interesserte og dyktige mennesker. Heftet i år kommer for 27. gang, og med flere fargebilder enn jeg kan huske fra tidligere år. Godt er det – en sober og fin trykksak som styre og redaksjonskomité har all ære av. Det har vært et år med mange aktiviteter, og la oss håpe at henvendelsen til kommunen lykkes: Om å få på plass igjen Kjeddningsteinen på Vestheia i Vigmostad som Mesta har fjernet. Hva skulle nå det være godt for?

Per Gundersen

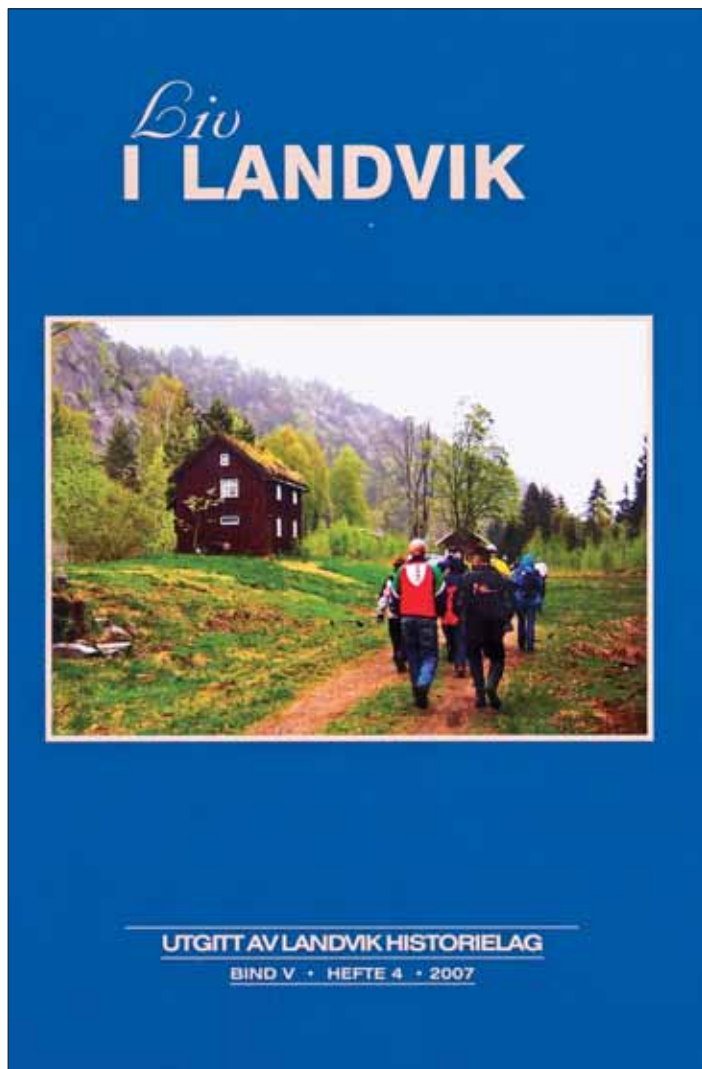

Lødig og flott års- skrift fra Landvik

Det er alltid mer interessant å lese om menneskene bak begivenheten enn om selve begivenheten. Det synes jeg er den røde tråd i Landvik Historielags bind V, hefte 4 • 2007, Liv i Landvik. Gjennom 16 artikler fordelt over 90 tekstsider blir vi kjent med en rekke mennesker og familier, deres liv og levnet, opplevelser og livsvilkår. Godt skrevne artikler av lokale forfattere som kan sine ting og med et godt grep om pennen.

Historiene spenner fra kong Harald Olafsen til vår egen tid og gir noen fine glimt av mennesker og begivenheter. Her blir deler av Agders rolle i utviklingen satt i sammenheng med den historie vi har lært å kjenne fra skole og annen litteratur. I noen av artiklene er det ord som plikt og forsakelse som sniker seg frem i bevisstheten. Ord vi nok rynker på nesa av i dag, men som var sentrale livsegenskaper for de som gikk foran oss i århundrenes kø. Verken Gunhild, som Anne Marie Aarak portretterer, eller Ruth, som vi blir kjent med gjennom Leif Atle Beislands penn, danset på roser gjennom livet. Teresie Arnevig skriver om Mitt barnsdoms hjem, Lonebu, en veiløs gård to-tre kilometer forbi Kiland i Øvre Landvik. Slit og strev styrte dagen, men de hadde det trygt og godt. De unge måtte ut og tjene hos fremmede, også Teresie.

Men det handler også om fest og glede, om samhold i det vesle bygdesamfunnet Landvik. Om åker og eng, dyr og bygninger.

En spesielt rikt illustrert artikkel har Arne Kristian Skiftenes skrevet om Ytre Østerhus, gnr. 79 – det eldste huset på Molland med våningshus fra midten av 1600-tallet og som i restaurert stand fikk bygningsvernprisen i 2004. Igjen har Landvik Historielag og redaksjonsnemnda med Marit Møretrø i spissen levert et lødig og flott årsskrift som vi bøyer hodet og tar av oss hatten for.

Årsskrift nr. 16 fra Christianssands Byselskab

Årsskrift nr. 16 fra Christianssands Byselskab er igjen i bokhandlernes hyller og fyller en pensjonert Skippergadas gutt med glede og forventning.

I et wergelandsår er det naturlig at det er nasjonalhelten og dikterhøvdingen Henrik som er gjennomgangsfiguren sammen med den wergelandske slekt helt frem til både politimester Oscar Wergeland Frank, som av Heimefronten i 1944 ble utsett som politimester i Kristiansand når freden kom. Og den senere bilsakkyndige i byen, Sjur Thorleif Wergeland. I sin artikkel om Wergelandslekten og Kristiansand trekker Edvard A. Brøvig linjene frem til våre dager. Det gir nåtiden et verdifullt perspektiv som binder fortid og nåtid sammen.

De fleste artiklene i årets skrift omhandler fullt og helt eller har innslag om det wergelandske, naturlig nok. Utover det har Torfinn N. Hageland tatt for seg både Grimsbrødrane og Tjuvhelleren på Groheia og en høyst aktuell historie om Værforandringer i Kristiansand – faktisk helt tilbake til vikingtiden. Vi møter Olav Tveit, politimann og heimefrontmann som forteller om sitt liv i krig og framover, om hans møte med Ole Wehus, som han voktet under rettssaken som endte med dødsdom og henrettelse. Etter krigen kom han tilbake som politimann i Kristiansand, og er blitt en del av byens historie, selv om han er født og båret i Treungen, som det heter.

Peter Valeur er igjen frempå med pennen. Den tidligere konservator setter, så vidt jeg forstår, seg i den gode dikter Henriks sted på sokkelen i Wergelandsparken og gir til beste dikterens Bekymringsfulle Betragtninger. I ortografi og versefod som den hederkronte neppe ville ha misbilliget, står han med hevet panne.

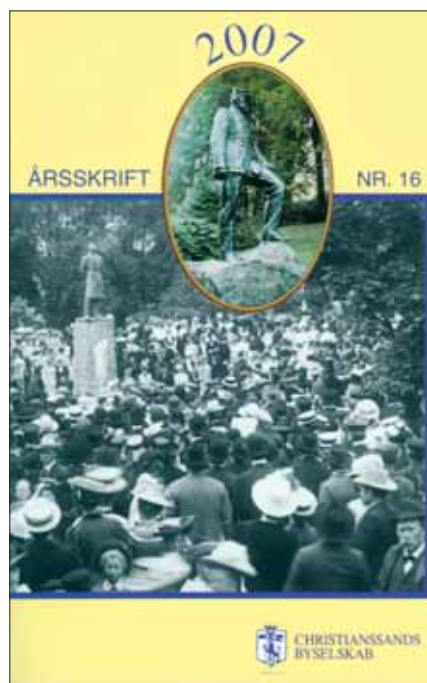
Skiønt mit Blikk er sterkt fordunkled
der til forn mit Øye funkled,
des formedelst ad Cementum-
Excrementes; Maage-Due-Spurve graa,
Aqua acidus derpå.

Og den store humanist tenker også på sine

sokkelsatte medlidende honoratiorens i byens parker med fuglelort i hår og panne, til det ender i Kap. IV og herr Andreassen, Oluf Severin. Men med et annet lydende. Om det får du lese på side 37. Han må jo ennå, dessverre, nøyes med å bli husket gjennom ord og muntre streker på gulnet papir.

Hva mer? Inger-Dordi Østmo er forfatter av et par av Wergelandsartiklene. Leif Torstveit skriver om Camilla Collett, Arild Smith-Tønnessen om Østre Strandgate 100 år etter, og Helge E. Refsnes om Den skjulte historien om 3 gutter. Hva savner jeg så i et Wergelandsår? Dikteren. Ikke bare lyrikeren, men først og fremst dramatikeren Henrik Wergeland. Han skrev flere skuespill enn Ibsen, og mange av de sitater som vi ynder å tilkjenne verdensberømmetheten som skapte det moderne teater, stammer fra Henrik Wergeland. Her trenger vi noen nye plogskjær i den lokalhistoriske åker. Historien om den glemte Wergeland, den forsømte dramatiker.

Selvfølgelig er det med årsberetning om hyggelig aktivitet og regnskap med mangesifret overskudd. Et levende byselskab, nesten i pakt med sin tid: For hadde det ikke vært en tanke å få noen fargebilder også inne i heftet? Jeg vet at trykkeriet får det til! Men løp og kjøp, folkens. Det er ennå vintermørke nok til trivelig lokalhistorisk fordykning.

Per Gundersen

Imponerende verk om Aust-Agders skipsfart

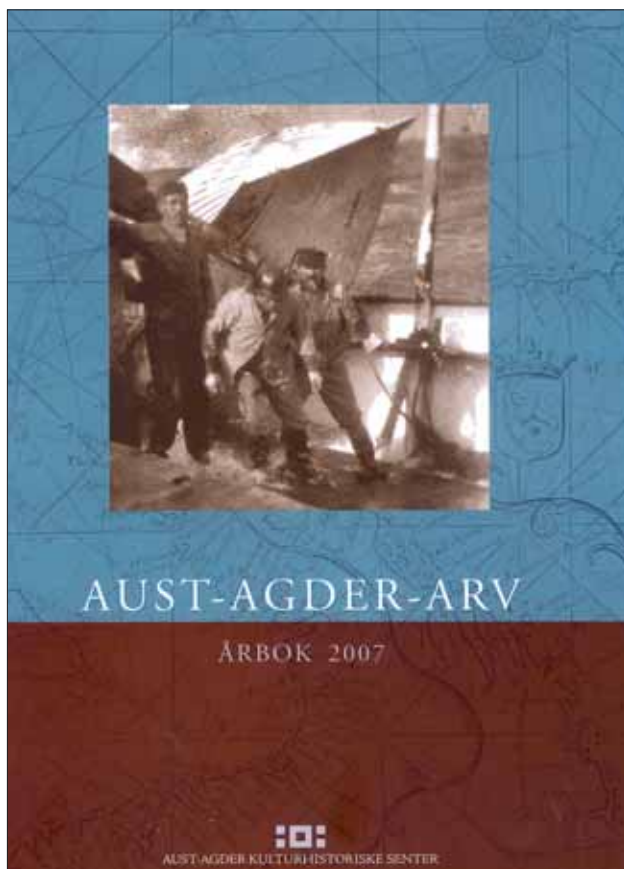
Det ligger et krafttak bak årets bok fra Aust-Agder kulturhistoriske senter både i arbeid og økonomi. Aust-Agder Arv 2007 er viet fylkets skipsfartsarv, og rommer ikke bare lokalhistorie, men faktisk også en snipp av verdenshistorien.

Skip fra rederier i Grimstad, Arendal, Tvedestrand – ja, faktisk alle Aust-Agders byer og omegnskommuner pløyet verdenshavene og hadde kanskje verdens største tonasje på kjøøl fra en så liten kyststripe.

I alt 15 fyldige og velskrevne artikler brer ut et historisk teppe som rekker fra vikingstid til den nære fortid som puster oss i nakken. Her kommer bilder opp i våre lesende fantasi fra slag og kapringer, fra hvalfangst og linjefart, storm og stille, seil og motor, damp og diesel. Vi møter skolevesenet gjennom skipsradioskolen og sjømannsskolen i Arendal. Hvem skulle en gang ha trodd at skipsradiotelegrafisten som yrke ikke ble mer enn ca. 50 år gammel?

En artikkel er viet de gamle rederimerkene og hva som gjorde at disse merkene på skorstein og flagg ble som de ble. Oppsiktsvekkende nok dukker svastikaen opp. Rederiet A. Chr. Hein & Søn ville tilkjenne sin tyske herkomst med et hvitt, skråttstilt og speilvendt hakekors på rød bunn med en H sentrert i korsets sentrum. Symbolet betyr egentlig lykkebringer. Det kunne man saktens trenge som sjøfarende, og selv om det for oss nordmenn betydde tragedie og ulykke gjennom fem lange krigsår, er det gjennom historien brukt som religiøst symbol i store deler av Østen og stammer opprinnelig fra India. Svastikaen er i dag brukt i Finlands forsvaret og av presidentskapet.

Det ble mye om en liten detalj. Her er mer enn nok å fordype seg i for den sjøfarstinteresserte leser. En imponerende mengde gode

bilder følger artiklene, her er statistikker og oppgjør om lønn og levevilkår for sjøens folk og reiseruter. Her er en egen artikkel om sjøfolks sykdommer og helseplager. Arendal var i sin tid landets rikeste by, fortelles det, med en fjerdedel av landets samlede tonasje samlet innenfor fylkeskommunens grenser!

Hadde det bare vært i vår tid! Lykke til med lesningen. 15 artikler, 340 velredigerte sider, fremragende bilder både i stort/hvitt og farger som det lukter salt sjø og tauverk av. Her ligger det mange gledestimer foran oss som er stolte av våre sjøfolk og deres historie gjennom tidene, deres gleder, lidelser og opplevelser under fremmede himmelstrøk.

Per Gundersen

Innkalling til årsmøte i Agder Historielag 12. april 2008

Agder Historielag kallar inn til årsmøte på Evjemoen (i Evje og Hornnes kommune), laurdag 12. april 2007. Møtelokalet er Majorstuen, (tidlegare Obersten Kurs og Selskapslokaler) i den tidlegare militærleiren, inngang ved hovudporten Sør.

Det førebelse programmet for dagen er:

1. Årsmøtet byrjar kl. 11.00 med ein kort velkommentale av leiar Beint Foss. Allsong. Musikkinnslag. Nils Voie Johansen vil halde føredrag om Kristian 4des gullgruver i området rundt Arendal.
2. Frå kl. 12.00 vert det ein time med føremiddagsmat (varmmat), der kvar av dei framførte lokallaga kan få høve til å vise fram sine siste produksjonar på eigne «stand». Sjølv om Agder Historielag sponsar det meste av serveringa, så vil det i år som i fjor vere ei deltakaravgift på 50,- kr. å beta-

le for kvar årsmøtedeltakar/utsending.
3. Kl. 13.00 byrjar me på den fastlagde saklista. Ved normal framdrift bør årsmøtet vere slutt kl. 15.00.

Sakliste:

1. Val av møteleiar.
2. Godkjenning av innkalling og sakliste.
3. Val av 2 personar til å skrive under protokollen.
4. Årsmelding, sjå s. 28-29.
5. Rekneskap 2006, sjå s. 30-31.
6. Vedtekter.
7. Innkomne saker.
8. Budsjett.
9. Val.

Når årsmøtet er heva, vil det vere høve for dei framførte til å kome med ymse innspel og informasjon om tilskipingar i eigne lag m.m. Det ville dessutan vere hyggeleg om dei ulike historielaga hadde med seg materiell/årsskrift som dei la fram for sal/presentasjon under årsmøtet.

Natur - Kultur - Tradisjon **Kurs og opplevingsferie i Støyledalen i Bykle**

Du vert invitert til kurs og opplevingsferie i Holskrone i Støyledalen i Bykle. Vert er Olav M Holm som vil lære deg om planter og tradisjonar i Setesdal. Her vert servert tradisjonsmat og smaksprøver av m.a krekling-, mjørdurt- og rosenrottdrikk. Me vil kome over i kvilepuls, gå rusleturar og fjellturar for å sjå på blomar, støylar og historiske plassar, nyte solnedgangen ved Urevatn, intimkonsertar med folkemusikk og foredrag om lokal kulturhistorie om kveldane.

Det er lagt opp til 1–5 dagars opplegg, hovudsakleg 3 dagar om helga og dagsturar i veka. Det er 10 sengeplassar med dyner, ta med sengetøy. Ei helg kostar 1500 kroner ink. mat. Vertinne- og matansvarleg er Anne Grete Haugå.

Meir info på hovden.com og vafa.no

Påmelding og info:

Kristin Haugeland - Tlf. 95 24 66 98 - E-post: haugeland.kristin@gmail.com
Olav M Holen - Tlf. 37 93 96 45 - 99 72 26 76

Årsmelding 2007

Tillitsvalde i 2007-2008 har vore:

Styremedlemer:

Beint Foss, Tveit Historielag, leiar.
Anders Auen Grimnes, Vestre Moland og Lillesand Historielag, nestleiar.
Per Iversen, Mandal Historielag, styremedlem.
Hallvard Tveit, Valle Sogelag, styremedlem.
Ragnhild S. Larsen, Flekkefjord Historielag, styremedlem.
Jan Arild Andersen, Stokken Historielag, styremedlem.
Turid Bjerkenes, Holum Historielag, styremedlem.
Sveinung Lien, Tvedestrand Historielag, styremedlem.

Varamedlemer:

Helge Wiig, Holum Historielag.
Else Berit Berge, Birkenes Historielag.

Liv Kirsten Rolland, Tveit Historielag.
Kari M. Bruli, Kvinesdal Historielag.
Olaf Ingebretsen, Vennessla Historielag.
Torhild Austad, Bygland Sogelag.
Ellen Ledaal Gjertsen, Arendal Historielag.
Jan A. Ommundsen, Tromøy Historielag.

Valkomitéen:

Ellinor Lundberg, Arendal
Jordis Hodnemyr, Vennessla
Olav Arne Kleveland, Evje
Per T. Knudsen, Kristiansand.

Revisor:

Ettersynet av rekneskapen er gjort av fylkesrevisjonen i Vest-Agder.

Skrivar:

Borghild Løver, Lindesnes

Verksemda i laget

Styret

Det har vore 4 styremøte og 41 saker til handsaming i 2007. I tillegg har leiaren og sekretæren hatt møte mest kvar veke heile året.

Skrivar

Borghild Løver har vore skrivar tilsvarande 20% stilling.

Kontorlokale og arkiv

Lagskontoret har i 2007 vore i tredje høgda i Mållagsbygget midt i Kristiansand sentrum. Medlemene i historielaget har alltid kunna nå skrivaren per telefon dag som kveld og tinge bøker evt. avtale kontorgjesting. Hovudlageret av bøker og årsskrift har vore på Statsarkivet i Kristiansand, dvs. på Gimlekollen.

Årsmøtet 2007

Årsmøtet vart halde i «Majorstuen» på Evjemoen laurdag 14. april 2007. Det var møtt fram 41 direktemedlemer og lokallagsrepresentantar. Olaf Ingebretsen frå Vennessla

kåserte om jernbana fram til 1938, medan Rita Flottorp framførte tradisjonsrike songar. Kontingentaue var ei av sakene på saklista, og årsmøtelyden gjekk samrøystes inn for å auke årskontingenten frå 220 til 250 kr.

Medlemsutvikling

Agder Historielag hadde 846 medlemer den 31.12.2007. 37 av desse var lokallag. Den store nedgangen i medlemstalet er dermed unngått.

Årsskriftet 2007

Årsskrift nr. 83 vart sendt ut i byrjinga av desember 2007 og var på 298 sider. Årsskriftet vart trykt i 1400 eksemplar, og er eitt av dei mest omfattande i lagets historie. Tema denne gongen var: Museumsvesenet på Agder, sosialhistorie (kriminelle barn, uekte barn og barnevandringar) og krigshistorie. I redaksjonskomitéen sat Beint Foss, Johnny Haugen, Marie T. Sørensen og Borghild Løver.

Egde

Medlemsbladet EGDE kom ut i to nummer i 2007. Redaksjonen for dette bladet var Borghild Løver og Beint Foss. Bladet vart trykt i 1000 eksemplar og sendt ut til alle medlemene.

Internettside

Internettsida til Agder Historielag har diverre ikkje vore oppdatert i 2007 på grunn av ressursmangel.

Årsskriftkatalog/-register

Registeret er på 32 sider og inneheld titlane på alle artiklane som er publisert frå 1914 og fram til i dag. Katalogen er digitalisert og vil vere mogleg å finne på heimesida etter kvart. Dette arbeidet er gjort av Hallvard Tveit i Valle. I tillegg har han digitalisert ALLE årsskrifta frå 1914 til og med 1948, slik at ein etter kvart skal kunne få høve til å sjå dei digitalt.

Sturla Ertzeid

Historielaget var på tampen av året i ferd med å ferdigstille eit dvd-prosjekt om og med Sturla Ertzeid, filma av fotograf Lars Emanuel Egeland frå Kvinesdal. På denne måten vonar historielaget å få festa den rike forteljartradisjonen og –måten til Sturla til film og slik ta vare på dette for komande slekter.

Løylandprosjektet

Boka om folkeminnesamlaren Jon Løyland er på trappane; den kjem antakeleg ut i 2007.

Agders Historie

Det er kome ut fire band av Agdersoga:

- 1920-1945 (Kjell Olav Masdalen, 1991, 2000 eks.)
- 1840-1920 (Bjørn Slettan, 1998, 2000 eks.)
- 800-1350 (Torbjørn Låg, 1999, 2000 eks.).
- 1641-1723 (Ingeborg Fløystad, 2007, 2500 eks.)

Det femte bandet (1350-1640), som Stein Tveite skriv på, kjem truleg i 2009.

I komiteen for Agdersoga sit Ingeborg Fløystad, Stein Tveite, Bjørn Slettan, Gustav Sætra, Anne Tone Aanby, Berit Eide Johnsen og Rune Holbek.

Annan aktivitet/samarbeid

Agder Historielag skipa i samarbeid med andre til Agderseminaret på AAKS 12. og 13. okt., digitalt fotoseminar på Strand Hotell Fevik 27. oktober og «Arkivenes dag» på statsarkivet i Kr.sand 10. nov. I tillegg er historielaget sterkt medverkande til realiseringa av ei eiga brukargruppe av Bentsens hus og har hatt fleire møte saman med kommunen og dei interesserte i året som har gått.

Økonomi

Medlemskontingenten for 2007 var på 220,- kr., altså uendra. Vest-Agder Fylkeskommune gav eit driftstilskot på 75.000 kr., i tillegg til eit tilskot til Agdersoga på 50.000 kr. Frå Aust-Agder Fylkeskommune kom det 0 i driftstilskot og 50.000 kr. til Agdersoga. Rekneskapen viser eit underskot på kr. 37.729 kr i 2007, som fordeler seg på kr. 12.609 som gjeld Agdersoga og kr. 25.120 som gjeld vanleg drift. No skal det seiast at all porto og arbeidshonorar er lagt inn i drift – òg den som har gått med til utsending av Agdersoga.

På lager har me ståande ei mengd bøker som sjølv sagt utgjør ein stor verdi, men som ikkje er synt i jamvektrekneskapen. Desse vert talde ved flytting av kontoret. For fleire detaljar, sjå rekneskapsoversyn og revisjonsmelding.

Oppsummering

Historielaget har halde ein høg aktivitet òg i 2007. Sjølv om ikkje nettsida er vorten oppdatert, så er digitaliseringa som vart gjort av årsskrifta heilt frå 1914 og fram til 1948 eit utruleg viktig arbeid. Styret legg ned ein god og viktig innsats for laget, og har vore representert på 100-årsfesten til Søgne Historielag, oppstart av nytt historielag i Greipstad, historielagsmøte i Ny-Hellesund og på årsmøtet til landslaget. Beint Foss er dessutan varamedlem til styret i landslaget.

I tillegg har me hatt fleire viktige samarbeidspartnarar som me ynskjer å rette ein særskild takk og helsing til: Kristiansand kommune, Posebymarknaden, Christianssands Byselskab, Fortidsminneforeningen og Wergelandselskapet, i tillegg til Aust-Agder Kulturhistoriske Senter, Statsarkivet og fylkeskommunane.

Kristiansand, februar 2008
Styret i Agder Historielag

Resultatregnskap 2007

	Regnskap 2007	Busjett 2007	Regnskap 2006
INNETEKTER			
Kontingent medlemmer	168040	160000	154118
Kontingent lokallag	23518	20000	17710
Tilskudd V-A fylke/drift	75000	75000	70000
Tilskudd V-A fylke/Agdersoga	50000	50000	50000
Tilskudd A-A fylke/Agdersoga	50000	50000	50000
Salg Agdersoga	120695	25000	9982
Salg årsskrift	6180	1000	1345
Salg tingbøker o.a.	430	1000	2755
Salg annonser	13850	10000	6300
Andre inntekter	1873	13000	12825
Refusjon m.v.a.	8240		
Sum inntekter	517826	405000	375035
UTGIFTER			
Administrasjon/sekretær	62480	65000	84016
Husleie/strøm	36108	36000	13773
Telefon/bredbånd	357	(inkl.husleie)	6151
Drift hjemmeside	1224	4000	0
Kontorrekvisita	2865	1000	2028
Aviser/tidsskrift	1805	2000	2370
Porto og postboksleie	50387	40000	38630
Trykking Egde	24050	25000	29300
Trykking årsskrift	86000	75000	73000
Trykking etc. Agdersoga	199400	70000	100000
Møteutgifter Agdersoga	22657	30000	84122
Diverse utgifter Agdersoga	11247	1000	743
DVD-prosjekt Sturla Ertzeid	0	5000	0
Kontingenter/gaver/annet	2638	3000	2890
Årsmøte Agder Historielag	6225	10000	10136
Årsmøte Landslaget	5958	10000	0
Kjøregodtgjørelse/møter styret	10448	15000	11956
Regnskap/revisjon	6688	15000	19203
Jon Løyland-prosjekt	20500	0	0
Arbeidsgiveravgift tidligere år	5555	0	0
Sum	556592	407000	478318
FINANS			
Omkostninger bank	763	1000	1944
Renteinntekter	-2293	-3000	-5191
Renteutgifter	493	0	0
Sum	-1037	-2000	-3247
Sum utgifter	555555	405000	475071
RESULTAT	-37729	0	-100036

OPPSPLITTING RESULTATREGNSKAP**DRIFT**

Inntekter	297131	265053
Utgifter	322251	290206
RESULTAT	-15120	-25153

AGDERSOGA

Tilskudd Aust- og Vest-Agder fylker	100000	100000
Salg bøker	120695	9982

UTGIFTER	233304	184865
-----------------------	---------------	---------------

RESULTAT AGDERSOGA	-12609	-74883
---------------------------------	---------------	---------------

RESULTAT TOTALT	-37729	-100035
------------------------------	---------------	----------------

Balanse 2007

	2007	2006
BANKINNSKUDD		
Kto. 3000.20.36165 drift	233901	37100
Kto. 3000.14.30730 prosjekt	40759	30384
Kto. 3000.13.76191 kulturreiser	10240	10211
Kto. 3000.17.73697 drift Agdersoga	5248	386
Kto. 3000.17.73700 plassering Agdersoga	66050	166414
Kto. 3000.07.24099 skattetrekkskonto	4722	9421

SUM BANKINNSKUDD	360917	253916
-------------------------------	---------------	---------------

Utestående fordringer: Til gode annonsering årsskrift	8100	0
---	------	---

SUM EIENDELER	369017	253916
----------------------------	---------------	---------------

EGENKAPITAL	-180547	-280582
--------------------------	----------------	----------------

UDISPONERT UNDERSKUDD	37729	100036
------------------------------------	--------------	---------------

SUM EGENKAPITAL	-142818	-180546
------------------------------	----------------	----------------

SKYLDIG SKATTETREKK OG OFFENTLIGE AVGIFTER

Skyldig forskuddstrekk	0	-4500
Skyldig arbeidsgiveravgift	0	-371
Skyldig arbeidsgiveravgift feriepenger	0	-1099

SUM SKYLDIG SKATTETREKK OG OFFENTLIGE AVGIFTER	0	-5970
---	----------	--------------

Skyldige feriepenger	0	-7800
----------------------------	---	-------

FORSKUDDSSINNBETALTE KONTINGENTER

Forskuddsinnbetalt kontingent medlemmer	-67720	-59380
Forskuddsinnbetalt kontingent lokallag	4064	-220

SUM FORSKUDDSSINNBETALTE KONTINGENTER	71784	-59600
--	--------------	---------------

Forskuddsinnb. tilskudd Vest-Agder fylkesk. (DVD Sturla Ertzeid)	30.000	0
--	--------	---

KORTSIKTIG GJELD

Trykking årsskrift	86.000	0
Honorar sekretær	51320	0
Diverse gjeld	7095	0

SUM KORTSIKTIG GJELD	-124415	0
-----------------------------------	----------------	----------

SUM GJELD OG EGENKAPITAL	-369017	-253916
---------------------------------------	----------------	----------------

✂ – Klypp ut – ✂

Verv ein ny medlem

Årskontingent kr. 250,-

Ny medlem:

Namn: .....

Adresse: .....

Postnr.: ..... Stad: .....

Den nye medlemen får tilsendt årsskriftet til Agder Historielag, medlemsbladet Egde og prislite, i tillegg til informasjon om laget og innbetalingsblankett.

Den som vervar ein ny medlem kan velje eitt av skrifta under som vervepremie (kryss av):

- Tingbok for Vestre Råbyggelag 1686
- Eit årsskrift etter eige val (nokre er utselde, sjå prislite)
- Odelsmanntalet 1624 (kjeldeskrift)
- Kristiansand bytingsprotokoll nr. 1, 1670
- Mandal tingbok nr. 1-2, 1677 og 1684 (i ei bok)
- Stortingsmann Ole Fuglestedt.
- Verv 3 nye medlemmer og få eitt eks. av Agdersoga (Agders Historie)

Verva av:

Namn: .....

Adresse: .....

Postnr.: ..... Stad: .....

 Agder Historielag
Lokalhistorie siden 1914

**SEND KUPONGEN TIL:
AGDER HISTORIELAG
POSTBOKS 136
4662 KRISTIANSAND**